

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союзу визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.
Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 19.

Відень, 6-го мая 1917.

Ч. 149

Ухвали Президії Союзу визволення України.

Президія Союзу визволення України на своїм пленарнім засіданню з дня 2 мая 1917, обговоривши витворене російською революцією положення, прийняла такі ухвали, згідно з опінією загалу членів організації:

I. В справі відношення до війни.

З огляду на те, що воєнні невдачі царської Росії, довівши, як того ми сподівали ся і бажали, до внутрішньої революції і повалення самого царизму, утворили в Росії умови, в яких всі народи та всі національні області Росії дістають змогу національного й політичного самоозначення;

що обидві групи держав провадять війну під гаслом охорони прав народів на самостійне існування;

що держави центрально-європейського союзу, як видко з їх освідчень, ведуть оборонну війну, а австро-угорська монархія крім того виразно зазначила, що не має намірів поширювати своєї території коштом Росії;

що тимчасове революційне правительство Росії так само відкинуло завойовницькі цілі царизму й запевнило, що не має жадних анексійних воєнних плянів;

з огляду на се все Союз визволення України уважає, що даліше ведення війни було-б лише нічим неоправданим проливанням людської крові та наражуванням здобутої народами Росії свободи на небезпеку її втрати.

Для того Союз визволення України уважає задачею дня пропаганду необхідности загальної ліквідації війни з забезпеченням усім народам культурного світа, в тім числі й українському, повної, нічим необмеженої свободи самим становити про свою долю й по власній волі улаштувати сусідські — політичні й господарські — відносини з іншими народами.

Сим відношенням до війни само собою визначаєть ся становище нейтральности супроти воюючих держав, а творення українського національного війська потрібне для охорони здобутих уже й завоювання дальших національних свобод аж до здійснення нашого національного ідеалу.

II. До тимчасового правительства Росії.

Вітаючи в особі Тимчасового Правительства й Ради робітничих і салдатських депутатів політичний переворот в Росії, Союз визволення України висловлює надію, що Україна не зустріне жадних перешкод у творенню свого національного життя після власної впадоби, противно Тимчасовому Правительству та зорганізована в Раді робітничих і салдатських депутатів московська демократія за вихідну точку у відношенні до національних змагань України прийме основи переяславського договору з тим, що про внутрішній лад України в її національних межах і про її відносини до сусідніх народів рішать Українські Установчі Збори в Києві.

III. До Української Центральної Ради в Києві.

Президія Союзу визволення України шле найсердечніший привіт з чужини Рідному Краєви, що виборює собі побіч інших народів Росії право на самостійне існування, зосібна вітає Центральну Українську Раду й Український Національний Конгрес як виразників зорганізованої свободної волі українського народу.

Стоячи далі на ґрунті повної державної самостійности українського народу, Союз визволення України дальшу свою діяльність буде координувати з діяльністю покликаних волею революційного українського народу національних репрезентацій на Україні.

Зорієнтована до себе й для себе Україна буде відтепер визначати й для Союзу орієнтаційну лінію його політичного поведення.

IV. Про практичні задачі Союзу.

З огляду на змінені обставини політичного життя в Росії, які дають змогу свободній організації українських національних сил в їх змаганні до здобуття Україні самостійного життя, Союз визволення України обмежує відтепер свою діяльність до оборони прав українського населення в зайнятих центральними державами українських областях, до літературної популяризації серед політичного світу західної Європи визвольних змагань українського народу й до дальшого ведення національно-освідомлюючої роботи серед полонених Українців у межах держав центрального європейського союзу.

Що-ж торкаєть ся репрезентаційної сторони цілої української справи в її теперішній стадії за границею, то поширення сеї діяльности й означення її форм та напрямку буде старати ся переводити в порозумінню з компетентними політичними чинниками на Україні.

V. В справі українських зайнятих областей.

Навязуючи до кількарізкових представлень у компетентних чинників середньо-європейських союзних держав та згідно з волею населення українських зайнятих областей, Союз визволення України домагаєть ся:

щоб в сих областях положено край насильному накидуванню українському населенню польщини,

щоб адміністраційні уряди в тих областях обсаджували ся прихильними до місцевого населення одиницями, по можности споміж австрійських Українців,

щоб культурні й релігійні потреби українського населення сих країв знаходили достаточне заспокоєння,

щоб пороблено заходи для усунення матеріальної нужди населення українських зайнятих країв,

щоб те населення за свої страти в праці і майні для потреб окупаційної армії було справедливо винагороджуване та щоб евакуоване з зайнятих українських країв населення дістало необхідну опіку й охорону.

Вкінці Союз домагається, щоб зайняті українські області адмініструвалися окремо від польських етнографічних областей і щоб за підставу укладання місцевих національних відносин бралося статистика населення зперед війни, а не переведену тепер, по евакуації в обидві сторони переважної частини людности.

VI. З приводу заборчих виступів польської Ради Стану.

У відповідь на прокламацію російського Тимчасового Правительства, з узнанням національно-державних прав польського народу в його етнографічних межах, польська Рада Стану виступила з анексійними претензіями до українських земель колишньої польської Річи посполитої.

Союз визволення України згідно з думкою цілого українського народу та згідно з голосами українського населення зайнятих центральними державами українських областей і на підставі доручення цього населення таврує сей виступ польської Ради Стану як нічим неоправданий замах на чуже національне добро.

Український народ ніколи не погодиться з тим, щоб хоч маленький шмат його національної території зоставав під польським володінням, а всякі замах на його національне добро відіпре найрішучішим способом.

Рівночасно Союз визволення України поновно підносить голос протесту проти всяких проб вербунку українського населення в зайнятих українських областях до польського національного війська та звертається до компетентних чинників Австро-Угорщини й Німеччини з апелем, щоб зайняту українську територію виключено з сфери вербунку.

VII. В справі роботи серед полонених.

Президія Союзу визволення України висловлює найбільшу подяку правительствам Австро-Угорщини й Німеччини за уможливлення полоненим Українцям зорганізувати себе в таборах в різні товариства в цілі піднесення свого культурного рівня і національної свідомости. Таборів українські школи, курси для неграмотних, різні спеціальні курси, театри, бібліотеки, музеї, гімнастичні товариства, церковні братства, політичні віча, видавані самими полоненими таборів часописи й інші форми культурно-національної діяльності охопили своїм впливом десятки тисяч полонених. Виховалося для України цілі шереги національно свідомих горожан в часі, коли в Ріднім Краю полонених було заборонене українське слово й коли всі прояви українського національного життя з найбільшою жорстокістю переслідувалися до революційним правительством Росії. Отсю прихильність правительства Австро-Угорщини й Німеччини до національного самоозначення і культурного піднесення полонених Українців український народ назавше збереже в своїй вдячній пам'яті.

Одночасно Президія Союзу визволення України висловлює надію, що Тимчасове революційне Правительство Росії, скасувавши всі національні обмеження, не тільки не ставитиметься ворожо до національного самоозначення і культурного піднесення полонених Українців, але також з своєї сторони прийде в поміч полоненим всіх національностей в їх культурних змаганнях та в більшій мірі ніж до революційне правительство загалом подбає про облекшення незавидної долі полонених.

VIII. Про відношення до українських політичних репрезентацій в Австрії.

Тимчасове виступлення Союзу визволення України, по актах з 5 падолиста 1916 р. зі складу Загальної Української Ради, яка об'єднувала всі політичні партії й парламентарні репрезентації австрійських Українців, треба уважати дефінітивним виступленням з причини, що від падолиста місяця 1916 р. Загальна Українська Рада фактично не існує, а функції Ради ухвалою її на засіданню з дня 6 падолиста 1916 р. перейшли на територіяльно й річево компетентні політичні організації, що входили в склад Ради. При такій стані річей Союз визволення України від випад-

ку до випадку входив і буде входити в порозуміння в справах загального значіння з окремими або зо всіма політичними чинниками австрійських Українців без різниці та висловлює найширніше бажання, щоб в сю таку важну історичну хвилю всі політичні сили австрійських Українців сконсолідувалися для успішної оборони національних прав українського народу.

Отсі резолюції постановила Президія Союзу оголосити в пресі, а деякі з них закомунікувати відповідним правительственным чинникам.

За Президію Союзу Визволення України: В. Дорошенко, А. Жук, М. Меленевський, А. Скоропис-Йолтуховський.

Ранок волі.

Яка краса: відродження країни!

Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни
І журно дзвін старий по мертвому гудів.

Коли відкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, пройняла,
І ось дивись: в руках замаяли знамена
І гимн побід співа невіляна сторона.

Так спить орел — і враз, розкривши очі,
Угледить світ, красу і простір голубий
І легко з скель спорхне і в небі заклекоче
Про вільний лет орлів, про ранок золотий.

Так море иноді всю ніч дрімає
І нагло хвилями, як крилами, забє
І дивним жемчугом і барвами забрає
І очі всесвіту до себе прикує.

Летить воно, хвилюється і лить ся,
В обіймах соняшних і сьє і тремтить
І щастєм все життя йому в той мент здасть ся
І все в путі йому і годить і щастить.

(Олеся).

Отсі слова найбільшого серед живих українського поета снують ся тепер у голові Українця. Весна в природі зійшла ся з весною українського народу. Той народ, котрому похоронну пісню співали всілякі польські „учені“ (Брікнер, Смолька і т. д. і т. д.) й всі без виїмки польські політики Австрії, задивлює тепер Європу життєвою силою і національним зривом, якому нема прикладу. Тільки розяснилася темна ніч, розійшли ся грізні хмари й показало ся в соняшнім блиску блакитне небо, а все припане, всі, кому руки з безсилля опали, всі несміливі та всі, що ждали відповідної хвилі, всі вони прокинули ся і хвиля української пісні, виявлення національного українського я понесла ся по всій українській землі.

А хоч як теперішній національний рух російської України нагадує той огонь, що довго тлів придушений, може ще більше хвилі води, що довго проривали собі дорогу, щоб тепер з гуком і сиком плисти новим річищем, він був приготований довгою і невпинною працею. Славна традиція гарних і сумних, але все геройських часів української козацької республіки все була жива на Україні. І змагання до повернення державної самостійности Україні одушевляли й поривали найкращих снів України: сі змагання вони переплачували засланнями й еміграцією, матеріальною руїною і нуждою в життю, сі змагання робили їх мучениками не тільки російського правительства, але нераз і українських груп, що не розуміли своїх Мойсеїв. Пісню і живим словом у прозі, белетристичними, популярними й науковими творами, що вязали славу минувшину з сумною теперішністю України та вказували шлях до кращої будуччини, до незалежности України, сильною і послідовною кооперативною організацією яко головною опорою тих змагань довершили Українці нинішнього дива.

Що довершити Богданови Хмельницькому перешкодила смерть, а Мазепі нещасливий вислід битви під Полтавою, змаганне до того не завмирало, а щораз більше зростало протягом XIX в. Благородні заміри Кирило-Методіївського Братства й доля Шевченка — се перший етап на шляху тих змагань по невдатних пробах Капніста й подібних заходах досягнути державну незалежність України. Дальші етапи сих заходів — „Стара Громада“ в Києві, зокрема плодотворна праця Драгоманова, Революційна Українська Партія й організації „Товариства Українських Поступовців“, що перемінило ся тепер у „Союз Українських Автономістів-Федералістів“. Чого хоче той Союз, видно з статі „Повороту нема“ проф. Михайла Грушевського, який пише в „Новій Раді“, що минув той час, коли ми змагали до культурного самоозначення або культурної автономії. Українці тепер стратили віру в російську поступовість. Тому домагають ся лише федеративної злуки з Росією, а коли ні, то цілковитої незалежності України. І від сих жадань не може бути повороту назад. Широка автономія України з державним правом українського народу у федеративнім звязку се програма даного моменту, від котрої не може бути уступлення назад. Так державна незалежність України, для якої працював Союз визволення України по сім боці фронту в часі всесвітньої війни, стала гаслом цілої України вже на світанню її волі.

Українська маніфестація у Києві.

„Кіевская Мысль“ з 3 квітня (21 марта) приносить такий опис української маніфестації в Києві:

Українська маніфестація в Києві дня 19 марта (1 квітня) відбула ся надзвичайно урочисто при незвичайно великим числі учасників — кілька десятків тисяч народу і салдатів-Українців. Зорганізовано маніфестацію з ініціативи Центральної Української Ради об'єднаних українських організацій. Коло 9 год. рано в місцях збору маніфестантів на Синій площі, в Галицькім базарі коло Нікольських воріт, на Васильківській вулиці коло 4-ої гімназії, коло театру Народного Дому, коло Братського монастиря на Степановській вул., на Гімназійній вул., коло анатомічного театру — скрізь тут почали збирати ся маніфестанти з національними прапорами.

Коло 10 год. рано похід з прапорами ясно-голубого і жовтого коліру рушив до Володимирського собору, де відправляла ся панахида по Тарасови Шевченкови. На соборну площу під звуки оркестри й співу хорів одні за другими сходять ся маніфестанти й військо з різних збірних місць. Роздаєть ся спів „Заповіту“, а оркестри грають національний український гімн: „Ще не вмерла Україна“. По закінченню панахиди й по промовах духовенства, звернених до маніфестантів, о пів на 11 год. починаєть ся похід від собору. Напереді їхали два козаки в старинних військових українських костюмах, потім їхав на коні в гетьманськім костюмі артист Микола Садовський з світою дванадцятьох козаків і старинним червоним козацьким прапором, на яким був знак хреста й півмісяця з зізвюдою. Дальше їхав полковник Глинський, що наглядав за порядком військ, з салдатами Українцями з усіх частин київського гарнізону під командою офіцерів Українців. Військові части йшли в супроводі своїх оркестр. У кожній військовій часті був свій національний прапор голубої й жовтої краски. На прапорах яскраво визначали ся такі написи: „Вільна Україна у вільній Росії“, „Душу, тіло ми положим за свою свободу“, „Автономна Україна“, „Самостійна Україна з вільною Росією“, „Федеративна Україна“, „Хай живе федеративна республіка!“. За військами йдуть ученики Українці всіх київських військових шкіл, школи прапорщиків і ученики військової медичної школи. Потім у поході окремими групами йдуть робітники різних фабрик і закладів, майстерень, група поштових і телеграфічних урядників, урядників південно-західних залізниць, полонені Українці-Галичане, ро-

бітники різних правительственних майстерень, урядники українських книгарень, українські артисти, українська служба з шпиталів, діти з притуку для Українців-Галичан, учні вищих шкіл міста Києва, учні середніх шкіл, заводських шкіл, члени товариства техніків, члени комітету для збудування пам'ятника Шевченкови, учениці жіночих гімназій, ученики вищих і низших народніх шкіл, члени товариства „Громада“ земських урядників, ученики духовної семінарії, кооперативні організації, члени українських організацій, українські соціалісти революціонери й інші. Похід ішов у супроводі 14 оркестр військової музики, в тім одній чеської оркестри, 7 хорів і об'єднаного хору студентів університету та студенток вищих жіночих курсів. На численних горожанських національних таблицях числом до 300 ріжні постуляти й жадання. Багато таблиць мають напись „Вільна Україна у вільній Росії“, „Федеративна територіальна автономія“, „Слава невмирущому Кобзареві“ (з портретом поета Шевченка), „Хай живе самостійна Україна!“, „Хай живе соціалізм!“, „Вітай, вільна Україна, нехай живе федеративна республіка!“. Від галицьких Українців з Старого Самбора: „Хай живе федеративна республіка й Український Соїм!“ (на синім прапорі з гербами Галичини — львом і України — архангелом Михаїлом), „Вільна рідна школа“, „Хай процвітає українська техніка!“, „Рідне містечтво у вільній Україні“ (від артистичної школи), „Слава борцям полягшим“ (на чорнім прапорі), „Хай живе рідна промисловість“ (від тов. Добробут), „Українці-католики“ (малиновий прапор), „Вища українська школа“, „Україні автономія“, „Слава великій революції“, „Воля, рівність і братерство“ й інші. Коло будинку міської ради маніфестанти вітали члени виконавчого комітету міста. Від міської ради маніфестанти пройшли через Трьохсвятительську вул. на площу св. Софії. Під звуки дзвонів з Софійського собору вийшло духовенство й на площі коло пам'ятника Богдана Хмельницького відправлено панахиду по Тарасови Шевченкови, а потім розпочало ся українське віче. З сходів пам'ятника, окруженого прапорами й тисячами народу, виголошують ся промови. Перший виголошує промову від імені Центральної Української Ради проф. Михайло Грушевський. Промовцєви робить товпа шумну овацію, його промову переривають окликами: „слава!“ . Поручник Міхновський закликає свобідну Україну бороти ся разом з свобідною Росією з темними силами й зовнішнім ворогом. Від кооперативів говорив Стасюк, від робітників Весоловський, від студентів Єремїїв, потім говорили Антонович і Бартошевич, останній від Поляків, що живуть на Україні. Промову на російській мові виголосив поштовий урядник. Говорило ще багато інших людей. Віче прийняло таку резолюцію:*

„Ми, Українці, зібрані у Києві 19 березоля на першій українській святі свободи, вітаємо відновленне народовластя, знищеного царським деспотизмом, і одностайне постановляємо: піддержувати центральне правительство, помагаючи йому всіма силами забезпечити новий свобідний лад від всяких ворожих заходів в твердім переконанню, що воно далі прикладатиме всі сили для укріплення свободи і демократизму; потвердити йому наші сподівання негайного скликання установчих зборів на основі загального, рівного, прямого і тайного вибору, котрі збори мають ствердити автономний лад, який на Україні заводимо; зажадати від тимчасового правительства, щоб воно міцно звязало справу автономії України з інтересами нового ладу і захопито людність її до всяких жертв, для чого негайно видало-б декларацію, котрою з свого боку визнало-б потребу широкої автономії української землі, і поробило одразу всі заходи, щоб надати українській національній характер і публичним установам з захованнем прав національних меншостей; в справі переведення сих постанов доручаємо Центральної Раді України порозуміти ся з тимчасовим правительством“.

Площі перед св. Софією і Михайловським монастирем не могли вмістити всього народу й части військ розміщують

* Текст резолюції надрукований по українськи.

ся в сусідніх вулицях. По закінченню промов війська проходять церемоніальним маршом і віддають честь прапорам. З площі несуться незамовкаючі звуки українських пісень і окликів „слава вільній Україні“, „хай живе вільна Україна у вільній Росії“, „хай живе автономія України“. Під звуки військових оркестр закінчується військова парада. Маніфестація закінчується коло 4 год. пополудні. Багато публичних інституцій, як міська рада, земська управа, дирекція південно-західних залізниць і інші, були прикрашені українськими національними прапорами.

„Коло Думи“.

В „Кіевск-ій Мысли“ з 3 квітня (21 марта) автор, підписаний ініціалами А. Н., подає свої вражіння з української маніфестації п. з. „Коло Думи“:

Як попередніх днів, так і тепер в день українського свята, хвилі маніфестантів стрійними, безперервними течіями лилися на Хрещатик. Військові чети з прапорами й оркестрами, робітничі групи, довгі шереги учнів усіх київських наукових закладів від вищих до низших, групи домової жіночої служби, звичайні горожане Українці, що не належать до жадних організацій, поміж стінами живих людських тіл лилися в низ по Фудуклевській вулиці. Початок походу звертав уже на Хрещатик, а кінець не рушав ще з місця коло Володимирського собору. Для українського свята в природі перший правдивий весняний день. Яке яскраве, ласкаве сонце! Яке захоплює повітря... Там гремлять оркестри, тут чується стрійний, мелодійний спів український. Тут підіймаються хвилі міцних мужеських голосів, а на віддалі розливаються як срібні жіночі голоси. Чаруючі українські мелодії, то бурливі марші, або задумливі, безграничні, широкі мотиви.

Хрещатик від Бесарабки до міської Думи заповнений народом. І чим ближше до Думи, тим густіша товпа, а перед самою Думою великий стиск на розі Миколаївської вул. і на рогах Думської площі. Тут кінцевий пункт маніфестації, тут всі хочуть бути й подивитися. З думського балкону бачиш людське море. Всі підіймаються, стараються поглянути вперед. Не видно постатей, а лише одно суцільне людське лице. Воно живе й переливається, як ртуть. Людські хвилі то напірають, то відпливають. Одна суцільна нероздільна людська маса. Вузька свобідна доріжка лишилася для пропуску маніфестантів, як маленький струмочок серед великих берегів.

Українська трупа на чолі з Миколою Садовським відтворила старинне українське козацьке військо. Серед маючих в золоті сонця кольорових хоругв, стягів, знамен і значків проїжджають вони в червоних контушах. Ярке, мальовниче тавро й уся багатотисячна товпа загреміла окликами й оплесками.

На думським балконі члени виконавчого комітету, а напереді всіх, перехилившися через залізне поруче, цвітучий, здоровий молодець в чорнім, з непокорним чубом на голові, в святочнім одязі робітника. Се член Ради робітничих депутатів. Він — Українець. І се свято, не зважаючи на все інше, йому особливо близьке. Вхопивши міцними робочими руками за залізне поруче, повний молодечої свіжості й сили, він нахилиється вперед і без перестанку виголошує привіти:

— Від Ради робітничих депутатів привіт українському громадянству! воїнству! учням!

А коли проходять робітничі групи, голос представника демократії особливо кріпше:

— Українському робітництву від Ради робітничих депутатів слава!

Свої пізнають свого представника. Назустріч йому несуться оклики з товпи; йому махають платками, шапками, руками. До нього звертаються з веселою усмішкою обличчя робітників.

— Нехай живе вільна Україна, викликає депутат.

— Слава свобідній Україні, несеться з площі.

Одна за другою проходять групи маніфестантів. Кольонни військ зустрічаються з ентузіазмом. Проходять вони бадьорим молодечим кроком, виконуючи свій обов'язок. Салютує знаменам і гимнам стоячий на балконі генерал Ходорович. Вітають окликами й оплесками всі інші. Красиво проїжджає з своїм відділом Сахно Устимович; йому довго греміли оплески в слід.

Кілька разів виступає з привітами до війська й до горожан Іван Стещенко. Його короткі, але сильні змістом привіти викликають грімке „ура!“.

Вітає маніфестантів від імені Жидів член виконавчого комітету др. Фрумін:

— Тяжко жилося в темні часи при старім правительстві всім народам Росії, але засіяло сонце свободи, освітило землю своїм світлом і всі відітхнули повними грудьми.

Гремлять, змінюючи одна другу, оркестри. Кожда нова група маніфестантів викликає новий вибух подиву щасливих горожан.

Здалека, на Хрещатику чується спів. Доносяться мужеські й жіночі голоси. Се об'єднаний в тисячу голосів хор з своїм батьком Кошицем. Гарно їх зустріли. А вони старі знайомі Киян на простороні від дому шляхти й через цілу Думську площу аж до магазину Перлова заспівали:

— „Ще не вмерла Україна!“

Послушні велінням диригентських палочок мелодійні голоси були стрійні, згідні.

— Заповіт! вимагає товпа.

— Павза, а потім тихо, тихо.

— „Як умру, то поховайте“.

— Ширшає, кріпше і з міццю розливається священный спів. Кого тільки не було серед співаків. Цивільні, військові, студенти, семинаристи, курсистки й духовні з гарними голосами доповняли хор і картину.

Ось воно правдиве свято, що всіх об'єднало.

Здалека над головами товпи на високім стягу заколихався портрет Шевченка. Все захвилювалося, загуділо, зашелестіло, заплескало. І принесли батька вчисто й обережно та поставили рядом з таблицею, на якій стояло:

„Земля і воля“.

— Хай живе земля і воля! почулося з усіх сторін.

— Грушевський... Проф. Грушевський іде з маніфестацією, чується оклики.

Се був найвизначніший момент. Ледви Михайло Грушевський підійшов до Думи, як члени виконавчого комітету на чолі з Бурчаком з поспіхом сходять з балкону й через хвилю професора, переслідуваного знищенням правительством, на руках виносять на думський балкон. Він перед многотисячною товпою. Старий, з великою срібною бородою — український патріарх з відкритою сідною головою. Його переслідувало старе правительство, за ним устроювало в Київі облави, стежило за кожним його словом, гнало та шпідлювало за кожним його кроком. І от сталося:

— Нема попереднього правительства. Єсть свобідна Україна. Єсть багато переживший і вистрадавший старий професор, ідеолог вільної України.

Блідий, схвилюваний від тільки що пережитого, стояв Михайло Грушевський на балконі, а в низу, як море, кипіли й переливалися людські хвилі.

— Хай живе проф. Грушевський! Хай живе батько Грушевський! чується з усіх сторін.

На хвилю стихає. Михайло Грушевський пробує говорити, але від схвилювання не може. Дякує і кінчить:

— Хай живе демократична федеративна республіка!

Се одна з дуже рідких моральних сатисфакцій, яка випадає на долю переслідуваних борців за свободу свого Рідного Краю.

Доволі смутку й сліз.

*Тепер не час ридання жалбному,
Ридали досить ми в часи сих тяжких днів...
Доволі смутку й сліз! В повітрі весняному
Хай радісно луна гучний, веселий спів!*

*Ми все життя ми мучились й страждали
І сліз, некучих сліз занадто промили,
Тому радійте всі, що дні скорбот минули,
Що світ ясний засяв серед пустої мли!..*

*А тих братів, що кровію своєю
Добули волю нам і рідній стороні,
Їх слава не замре над рідною землею,
Про велич їхніх діл співатимуть пісні.*

*Ридання-ж їх не зможе оживити,
По що тоді й ридання те пусте?!
Доволі смутку й сліз! Бадьорим треба бути,
Нас в рідній стороні безодня праці жде!*

Полонений М. К.—ський.

Про родинне виховання.

Родинне виховання має найбільше значіння в життю людства. Від того, як за кождим ще з дитинства, від колиски ходять його батьки, в яким дусі виховують, — залежить розвиток ума, характеру та здоров'я кожної людини. Бо-ж діти родять ся не з розвиненим уже розумом, не талантами й геніями, а звичайними живими істотами, з котрих завше можна виробити або поважних людей для громади, науки, штуки і т. д. або таких, за яких сором буде охоплювати нетільки родину, а всю громаду, цілу націю, що до неї він належатиме.

Характер кожної дитини вироблюється головним робом під вражінням того, що вона переживає з самого малку, коли ще тільки починає щось розуміти, що бачить і чує навкруги себе. Дитина говорить тою мовою, яку чує від батьків, робить те, що роблять на її очах інші, а тому на родинне виховання наших дітей ми, Українці, повинні звернути свою найпильнішу увагу, вживати всіх сил, щоб з своїх дітей виховувати ще змалку щирих, свідомих Українців, які кохали-б і пестили-б свою рідну мову, свій Рідний Край. Бо-ж наші діти — то наша надія, наша краса й гордість, то будучі оборонці прав України та її народу.

Та простеживши добре за тим, як у нас на Україні виглядає справа з родинним вихованням дітей, мусимо з жалем признати ся, що наше громадянство загалом, а селянство та дрібне городське міщанство особливо, не звертають майже ніякісенької уваги на се й по своїй несвідомості та байдужості чинять сим величезний культурно-громадський злочин і перед Рідним Краєм і перед своїми дітьми.

Родять ся й ростуть собі діти, будучі громадяне, сини України, часто зовсім без виховання; а про національне виховання вже й говорити нема що. Виховують ся діти самі собі, як прийдесть ся, а більше всього під впливом того, що бачуть на вулиці. Батьків же се все ніби цілком не обходить. Вони коли пильнують за чим, то хіба за тим, аби як найскорше мати якусь користь з дітей, як найскорше взяти їх до роботи, а не дбають про більш менш відповідне виховання. Не вспіє дитина ще гаразд підросати, прийти до розуму, як її старають ся взяти до праці: на селі — череду худоби, гусей, овець, безрог пасти, а в городі — як найскорше віддати на науку якогось ремесла, щоб вдома не їли хліба даром. В школу віддають не длятого, щоб вони добре навчили ся грамоти, дійшли до якоїсь науки, а лише щоб навчили ся сяк так розписувати ся на „ділових“ паперах і хоч трохи рахувати. Більшої науки та знання для своїх дітей селянство й міщанство не допоминаєть ся. На їх думку й того досить для них. Правда, школа у нас на Україні досі була чужа, незрозуміла для загалу наших дітей, але всеж вона може що будь дати хоч для спосібніших дітей. Треба використати хоч те, що можна.

В родинях більш менш інтелігентних людей: всяких чиновників, попів, учителів, заможних міщан і т. д. справа з родинним вихованням стоїть значно инакше. Вони вчать своїх дітей в народніх, середніх і вищих школах. Та не вчать вони їх у тім напрямі, щоб виховати з своїх дітей свідомих українських громадян, провідників народу, з праці якого властиво живуть, щоб дати їм можливість зрозуміти й пізнати самих себе: хто вони, що вони й чийх батьків діти. Навпаки: їм накидають чужу культуру, навмисно замовчують про історію Рідного Краю, говорять виключно чужою, московською або якоюсь иншою мовою. Запоморочують иноді дитячі голови до того, що ті не розуміють гаразд навіть, що роблять. Українську рідну мову навмисно обминають, а то ще й називають її простою, мужичою, непридатною до науки і т. д., чим дають привід дітям гербувати нею, зневажливо відносити ся до неї й навіть насміхати ся.

Та й загалом треба зазначити, що наші люде відносять ся до своєї рідної української мови дуже й дуже неуважливо. Правда, селянство, а особливо жіноцтво, говорить виключно українською мовою, бо другої не знає й не розуміє, але інтелігенція та городське міщанство иноді, як заговорить, то ніхто їх і не второпає.

Досить комусь також із селян послужити на військовій службі, в якій будь державній інституції або навіть в якогось городського панка, а то й Жидка, як наслухавши ся там різних московських слів, такий чоловік, особливо з молодих хлопців і дівчат, повертаючи ся до дому на село, намагаєть ся вже й собі говорити по „панськи“ та, як наговорить крученою московсько-українською мовою, то иноді й сам того не розбере, нетільки ті з селян, що живуть постійно на селі й розмовляють виключно українською мовою. Але їх се не соромить. Вони иноді навіть дозволяють собі глумити ся над „мужичою“ мовою, уважають себе за більш розвинених, а то й освічених людей і т. д.

А се все дуже зле відбиваєть ся на нашій культурній життю, особливо на мові, яку таким чином тільки засмічують: одні — московською, другі — польською, а то ще й молдаванською (румунською) мовами. Крім того-ж се иноді доводить наших темних людей до того, що вони забувають деколи навіть, до якої народности належать. Змосковщені на військовій службі, в школі, городських і інших казенних інституціях, визнають себе „руськими“, „православними“, „Малоросами“, „хахлами“ й, чим тільки хоче, але рідко Українцями, якими вони справді є. Спольщені, — що живуть побіч Поляків, — „Поляками“, „католиками“, зрумуншені, — що живуть побіч з Румунами“, — „Волохами“, „Молдаванами“, „православними“ і т. д. і т. д. Одні називають себе так з несвідомости, другі тому, що дуже запоморочені й залягані своїми ворогами, треті тому, що хочуть підлестити ся до панів, з якими доводить ся мати якісь справи та зносини, інші, щоб показати себе за щось „більше“ й „краще“ від загаду і т. д. А се все разом веде ні до чого иншого, як до загублення свого національного „я“, своєї окремішности від інших народів, що для кожної культурної людини є найдорожчим скарбом. Бо всі-ж народи: чи то Англіїпці, чи Французи, Італійці, Німці, Чехи і т. д., завше з гордістю скажуть, до якої вони народности належать, де-б вони не жили, якої-б віри не були. Свою мову й культуру боронять з таким завзяттям, що ніхто не посміє образити її. Завдяки сьому їхнє національне „я“ ніколи не може згубити ся, які-б тяжкі обставини не були. За се їх інші народи тільки поважають. Се може бути добрим прикладом для нас, як треба шанувати й боронити своє національне ймення, яке мусить бути дорогим кожній одиниці й цілому народови.

Велике значіння має в родиннім життю й вихованню читання книжок, газет і журналів. Хоч серед яких тяжких політично-громадських умов ми живемо, але все-таки вже дожили до тих часів, коли майже кожда хоч трохи письменна людина не може обійти ся без книжки, газети або журналу. Майже кождий цікавиться тим, що дієть ся тепер на всім світі, як інші люде живуть, як господарюють, які державні порядки

в інших державах і т. д. А про се-ж можна довідати ся тільки з книжок і газет. Тому наші люде з кожним роком все більше й більше починають читати їх. Та на жаль найбільш усього читають не свої українські книжки та газети й журнали, а московські, написані чужою нам мовою. Почасти се тому, що вороги Українців завше намагають ся не допустити української книжки й газети до народніх бібліотек, до школи, до рук селян і т. д., а почасти й тому, що українська людиність або не знає, де можна роздобути гарну українську книжку чи газету, або не знає навіть, що вони й існують. Є й такі, що боять ся читати, щоб бува їх не зарахувати до політично неблагонадійних людей. Наслідком усього того читають українські книжки, журнали й газети виключно свідомі вже Українці чи то з інтелігенції чи з селян або міщан.

Виховуюче значінне має також пісня й музика. У вільний час, коли людина хоче відпочити душею й тілом від праці й турбот або трохи розважити ся, вона починає або співати або грати на чомусь. Та останніми часами стали помічати ся випадки, що не тільки інтелігенція і городське міщанство, а й навіть селянство замість чудових українських пісень співають усякі московські пісні „Последній нонешній деньочок“, „Пускай, магла, меня накажет“, а то й „Ухарь купец — маладой удалец“, „Сашинька, машинька“, „Во саду лі, во городе“, „Судариня бариня“ і т. ин., не виключаючи й таких, що задля їх змісту й сором слухати їх, не то що співати та ще в родині, в присутности дітей.

Щодо музики — то нею розважаєть ся більш усього інтелігенція і вже почуєть більше всього музику: Моцарта, Шуберта і т. ин., а не Лисенка, Кошца, Стеценка...

А все се наслідок невідповідного нашим культурно-національним завданням родинного виховання.

Звернемо ще увагу на прикрашування наших помешкань, яке також безумовно має значний вплив на вихованне в родиннім життю.

Як відомо, наша людиність загалом, чи то інтелігенція, чи городське міщанство або селянство, дуже любить прикрашувати свої помешкання ріжними образами, малюнками, рушниками, килимами і т. п. І се дуже добре. Але коли приглянути ся, що за прикраси, що за образки, малюнки і т. ин., то аж боляче зробити ся. На стінах селян najdete й „Страшний Суд“, і „Юрія побідоносця“, що змія проволоче пікою, й „Михайла архистратига“, що нечисту силу нищить, всякі малюнки з газет, а то й обгортки з чаю, конфет і т. п. В міщан приблизно теж саме. В помешканнях же інтелігенції висять інші малюнки, всякі додатки до московських журналів: „Нива“, „Родина“, „Вокруг Світа“, „Пробужденіє“ і т. ин., серед яких майже зовсім нема річей на українські мотиви.

Що сі прикраси можуть викликати у глядачів і чого вони варті для нас Українців, — нетрудно сказати: нічого!...

Серед такої обстанови родинного життя виростають українські діти. Під впливом усього того, що зазначено вище, виховують ся вони на громадян. Тому й не диво, що наша українська інтелігенція відшурала ся від свого народу, а народ, лишивши ся без інтелігенції, не може добре зрозуміти, що йому саме треба робити, щоб вийти з свого безвідрадного становища. І поміж народом і інтелігенцією зявила ся величезна прірва, через яку ніяк не збудують потрібного моста, щоб можна було перейти її й подати свої руки для спільної праці на користь Рідного Краю.

Щоб усунути се ненормальне зявище в нашім життю, кожний свідомий Українець в найпершу чергу мусить дбати про те, щоб як найскорше збудувати той перехідний міст. Сього вимагають інтереси всього народу цілої України. Се мусить бути найголовнішим нашим завданням часу. Чим скорійше ми його збудуємо, чим скорійше промостимо собі шлях через ту прірву, тим скорійше поконаємо все те, що стоїть на перешкодї нашим змаганням до повалення всіх тих причин, що довели наше родинне життє й вихованне до такого становища. Треба простувати до того, щоб усі хиби усунути, щоб наше родинне вихованне і життє мало виразний національно-український характер.

А щоб сього досягти, треба найперш усього говорити вдома всій родині чи то з дітьми, чи то з ким иншим, без усяких виїмків, виключно рідною українською мовою. Бо-ж мова є найдорозшим скарбом людини загалом, а в родиннім життю особливо. Мова — се єдиний засіб, який веде все людство до порозуміння поміж собою й розпізнання всього того, що може зацікавити людину. Мова виявляє людську душу, впливає на спосіб думання й на розвиток розуму. А з власного досвіду добре знаємо, що ніякою чужою мовою не можна так гарно й докладно висловити свої думки, бажання, прохання, все те, що ми почуваємо на душі й серці, що переживаємо під час смутку або радості, надії або зневіри, як своєю рідною українською мовою, тою мовою, якою говорили наші батьки й діди-прадіди. А тому ми повинні шанувати свою рідну мову всюди й скрізь, де тільки повертаємо ся, вчити своїх дітей говорити нею й поважати її; вимагати від інших так само відносити ся до неї. Памятаймо, що тільки рідна мова найрозуміліша нашим дітям, що тільки нею можна найкраще впливати на них, що вона є найдорозшим національним скарбом в нашім родиннім і громадським життю.

Розважаючи своїх дітей якимись забавками або казкою, мусимо дбати про те, щоб завше вигадувати такі забавки, які вживають ся або вживали ся в українським життю. Оповідати народні й історичні казки, в яких нагадуєть ся про побут і характер українського народу. Се на дітей матиме гарний вплив і поволі знайомитиме їх зі своїм народом, з його життєм, а їхній розум і знання будуть ще змалку розвивати ся у відповіднім нашій національній гідности напрямі.

Коли розважаємо себе пісню, мусимо співати українські пісні, які викликають найкращі почуття. Бо-ж українські народні побутові й історичні пісні мають світову славу. Наша пісня — найдорозший наш скарб. В піснях змальована наша історична минувшість, наша дідівська слава, наша радість і горе й усе, що український народ пережив за увесь час свого існування. Гарне виконанне українських пісень завше може викликати найсильніше вражінне серед слухачів. Наші-ж діти, слухаючи їх, будуть і собі співати. Наша пісня має також виховуюче значінне. А тому ми повинні дбати про пошану й дальший розвиток нашої пісні. Мусимо співати їх і сим робом поширювати національну свідомість.

Щодо музики — то нашим національним обовязком є вживанне музичних творів найбільше всього наших українських музиків: Лисенка, Вербицького, Стеценка, Кошца й ин., а не чужих, хоч і більш менш визначних у музичнім світі. Ми не хочемо сим сказати, щоб твори інших музиків рішуче не вживати, але-ж підчеркуємо, що головну увагу мусимо звертати на свою рідну, а не на чужу, хочби й досить поважну музику.

Читати мусимо головним чином твори українських письменників. Бо-ж ніде инде, а саме в сих творах найдемо найдокладніші відомости про нашу історію, географію, про наше сучасне й минуле життє і т. д. Бо-ж ніщо инше, а саме книжка відіграє найголовнішу ролю у вихованню людей. Книжка — се поважчик життя народу з усіх його боків, а до того ще головний засіб для поширення всяких думок поміж усім людством. На книжку мусимо звернути дуже пильну увагу. Кождий мусить старати ся перечитати по можливости всі кращі твори своїх національних письменників. Сим він поширить свій загальний світогляд і знанне. В книжках може найти питання й відповіді такого великого значіння в життю, про які без книжки й думати ніколи не приходило ся. Книжка освідомлює людей і вироблює з них громадян, політиків, учених і т. д.

Газети й журнали мають такеж значінне, як і книжки. Тому то передплачувати й купувати газети та журнали так само українські. В українських газетах і журналах містять ся найширші відомости про життє й потреби Рідного Краю, обговорюють ся всі ті питання, які вимагають негайного розв'язання. Мало того. Коли у кожного читача-Українця виникають якісь поважні питання, він може порушувати їх сам на сторінках своїх газет, або написавши

відповідну статю, або пославши до редакції відповідне прохання, а то й вимоги. Досить ясно, що сим ми будемо робити велику користь собі й усьому українському громадянству. А тому кождо родина мусить читати українські книжки, газети й журнали. Треба лише не забувати, що книжки й газети та журнали бувають не тільки корисні, а й шкідливі, що їх неварто й читати. Бувають такі випадки, що вороги народу нарочито видають їх, аби запоморочувати своїм читачам голову й затемнювати дійсні інтереси народу та викликати поміж ним непорозуміння, а то й колотнечу. Та такі твори наших ворогів можна скоро пізнати. В них досить відкрито боронять ся інтереси пануючих клас, висискувачів чужої праці та корисні їм порядки, зате вони нападають на все, що має якийсь зв'язок з народними інтересами. Такі твори ворогів народу треба обминати. На українській мові такі твори попадали ся поки-що хіба тільки з Почаївської лаври.

Прикрашування помешкань, як уже згадувало ся вище, має дуже велике виховуюче значіння для дітей, бо діти завше цікавлять ся тим, що вони бачуть навкруги себе. Тому треба добре пильнувати, щоб замість всяких нічого невартих образків і малюнків, якими прикрашували ся помешкання до сього часу, вивішувати малюнки з української історії, з сучасного й минулого народного життя, портрети українських діячів, письменників і т. д. Ми повинні дбати про те, щоб наші помешкання мали паскрізь національний вигляд. Бо-ж коли наші помешкання будуть прибрані українськими рушниками, килимами та малюнками (картинами) й портретами, то все вже буде досить певним показником для кожного, хто тільки побуває в наших помешканнях, що вони належать до Українців. До тогож ми завдяки сьому завше будемо змушені пояснювати, як своїм дітям, та й іншим людям (сусідам, знайомим і т. д.), які будуть у нас і зацікавлять ся тими прикрасами та вбраннями, що саме й кого уявляють ті малюнки й портрети. От бій козаків з Поляками, який був там то й тоді то, то Гонта з Залізником гуляє по Умані, то козака рада, а то вибори козачої старшини і т. д., або портрети українських діячів і письменників: то гетьман Богдан Хмельницький, що злучив Україну з Москвою, а то гетьман Мазепа, що хотів відокремити Україну від Москви, бо вона не додержувала умов злуки та надживала й нехувала права українського народу, то гетьман Подуботок, якого Петро Великий замучив у в'язниці за його вірність Україні, а то Дорошенко і т. д.; то портрет батька нової української літератури Ів. Котляревського, а то — нашого поета-пророка Велетня-Кобзаря Т. Шевченка, то визначного письменника-громадянина — вченого Ів. Франка, а то письменника-діяча Куліша, то визначного політика М. Драгоманова, а то історика М. Грушевського, то батька театру М. Кропивницького, а то славетного музики М. Лисенка і т. д. і т. д. Пояснюючи се своїм дітям чи гостям, будемо оповідати трохи нецілу історію рідного краю, про кожного діяча чи письменника. Таким способом завдяки такому прикрашуванню своїх помешкань уже прислужимо ся ширенню національної свідомости поміж своїми дітьми й знайомими навіть припадково, під впливом тих малюнків і портретів. А тому всі повинні примусити себе повикидати зі своїх хат усякі прикраси, які не мають ніякого зв'язку з нашим українським життям, нашою історичною минувністю й сучасністю, а придбати такі, які будуть дійсною національною прикрасою для нас Українців, як з артистичного боку, так і своїм змістом.

Згадаємо ще про дарунки для своїх дітей, на які український народ дуже щедрий. Прийде якийсь свято: Різдво, Новий рік, Великдень або уродини дитини, а то й так собі побуває у місті або що, кождий старається щось купити для дитини на спогад. Та купується тільки, що попадеться ся на очі, й дуже часто всякі нісенітниці. На се також мусимо звернути свою увагу. Ми повинні купувати своїм дітям такі дарунки, які мають в собі щось українське, а найбільше всього українські книжки для дітей — казки з малюнками, коротенькі оповіданечка виховуючого змісту і т. д., яких до-

сить багато видано перед війною, а ще більше напевно по явить ся по війні.

Се все такі засоби для поширювання національної свідомости, які мають найбільшу вагу в нашім українськім житті, а до тогож ще й такі, з яких можна користати майже при всяких, навіть найгірших умовах політично-державного життя.

Бо-ж неможливо примусити людину говорити якоюсь чужою мовою, коли вона не розуміє її, або навіть і тоді, коли вона розуміє, але свідомо не хоче сього робити.

Неможливо примусити людину співати чи вигравати ту пісню, яка подобається комусь з ворогів народу, коли вона не знає її, або свідомо не хоче.

Неможливо примусити батьків купувати своїм дітям такі речі для забавки та розваги або книжки та малюнки, які подобаються комусь з тих, що боять ся волі й розвитку нашого народу, а не самим батькам.

Неможливо примусити людину, якої-б вона народности не була, вивішувати на стінах своїх помешкань всякі „Страшні суди“, портрети невідомых або й ворожих їй людей та й інші незрозумілі для неї нісенітниці, хочби як того хотіли наші вороги.

Неможливо також примусити всіх читати такі книжки й газети, які обстоюють чужі інтереси, а про нас забувають та ще й пишуть ся чужою мовою.

Добре памятаймо, що наш загально-громадський обов'язок велить нам: говорити виключно українською мовою, читати українські книжки й газети, співати українські пісні, прикрашувати свої помешкання виключно українськими речами, малюнками й портретами і т. д.

Полонений Ів. Павлюк.

Всеукраїнський національний зїзд.

За „Новою Радою“ подало „Діло“ отсе звідомлення з другого дня нарад українського національного зїзду:

Другий день українського національного зїзду був днем незабутнього, величезного братання представників мало не всіх народів, які населяють Росію, і славянських племен поза її межами. В ньому відбив ся настрій всіх державних народів, які бажають здобути волю постановити так, щоб віднині всі користували ся-б нею однаково, щоб ніодна нація не мала права і змоги неволити другу. Величезна зала купецького зібрання в сей день стала місцем єдности українського народу, але і всіх тих, хто зазнав лиха від пануючого централізму. І здавало ся, що вже здійснила ся мрія про рівність і братерство.

Почав ся другий день зїзду промовою М. Грушевського щодо програми роботи зїзду і далі пропозицією обрати за товаришів голови сьогодні прибувших на зїзд представників кронштадських матросів Чоловського й Крутьського. Зїзд вітає славних моряків.

Представник матросів виходить на катедру в шапці і віддає честь українському прапорови з портретом Т. Шевченка. Всі встають. Зала дрижить від оплесків і вигуків „слава“. Гучна овація тягнеть ся кілька хвилин.

Стихає все тільки тоді, коли на катедрі з'являється Т. Ткаченко з докладом про „основні підстави організації української автономії“, в котрому докладно з'ясовує, які закони в майбутній федеративній демократичній республіці має видавати центральний (загальний) уряд і які окремі національно-територіяльні і територіяльні країни в межах всеї Росії.

Далі читає доклад про „спосіб і порядок фактичного творення автономії України“ Д. Крижановський, який зазначає, що ні тепер, ні на будучому конгресі українському, український народ не має мети октроювати автономію України, себто об'явити самим автономію як законодавчий акт. Автономія повинна бути затверджена тільки на установах зборах представниками всіх народів Росії. Мета теперішнього зїзду се організація всього українського народу і всіх інших народів, що живуть на Україні, до загального

українського конгресу, який мусить виробити декларацію до установчих зборів для здійснення автономії України.

Великий інтерес викликав доклад д. В. Садовського про територію України; зазначивши межі Української Землі, на якій більшість населення Українці, докладчик додав кілька цифр про численність Українців в губерніях.

По скінченню рефератів голова з'їзду оповістив, що піchnуть ся привітання від неукраїнських організацій. Першим вітає з'їзд голова київського городського Виконавчого Комітету п. П. Страдомський. Висловивши свою радість з приводу визволення українського народу, д. Страдомський виголошує „Хай живе вільна віднині Україна“, „Хай живе вільний Український Народ“. Д. Н. Григорович-Барський приніс привітання з'їзду як товариш голови городського Виконавчого Комітету і як товариш голови областного комітету партії к. д. Далі з'їзд вітає представник київського війська полк. Матушевич, представник губерньського виконавчого комітету В. Корольов.

Заля дрижить від оплесків та криків „Слава“, коли з привітанням виступає представник тимчасового уряду київський губерньський комісар (губернатор) М. А. Суковкін.

В гарячій промові Суковкін зазначає, що всіма силами він провадить і буде провадити ті обовязки, які накладає на нього голос українського народу на Київщині, народу, який має повне право кермувати своїми справами в звязку зі всіма іншими народами вільної Росії. Свою промову д. Суковкін кінчив словами: „Нехай живе Український Народ“, „Нехай живе Вільна Україна вкупі з вільною Росією“. Від київського зібрання російських жінок з'їзд вітала д-ка Синицька, від київського губерньського земства д. Пожарський, від київського комітету партії с.-р. д. Прилежаєв, від київського студентства д. Баткіє, від жидівських соціалістів з'їзд привітав на жидівській мові д. Каган, від польського соціалістичного гуртка д. Куліш. Від чеського війська на фронті привітав д. І. Франц. Збори вітали брата Славянина гучними криками „На здар“. Від одеських робітників з'їзд привітав д. Романченко, від польського виконавчого комітету д. Волошановський, від чеського союзу в Києві д. Вондрак, від жидівських організацій д. Биховський, від грузинських організацій д. Коява і ще багато промов. Привітання від різних організацій були дуже щирі і приязні.

Перший день українського з'їзду закінчив ся такою резолюцією:

„Згідно з історичними традиціями і сучасними реальними потребами українського народу, з'їзд уважає, 1) що тільки широка національно-територіальна автономія України забезпечить потреби нашого народу і всіх інших народностей, котрі живуть на українській землі, 2) що сей автономний устрій України, а також і інших автономних країн Росії матиме повні гарантії в федеративнім ладі Росії, 3) тому єдиною і відповідною формою державного устрою з'їзд уважає федеративну демократичну республіку російську, 4) а одним з головних принципів української автономії — повне забезпечення прав національних меншостей, що живуть на Україні.

(Від Редакції. Близше пояснення сих резолюцій знаходимо у вступній статі п. з. „Воля українського народу“, де між іншим читаємо:)

„В останніх своїх виступах відвічальні представники українських організованих груп не раз заявляли, що український нарід зовсім виразно показав свою волю до самостійного державного життя, розуміючи, що автономія і єсть певна міра державної самостійности. В самім Києві в деяких громадських групах сї заяви зробили вражінне чогось небезпечного, якоїсь примари оповіщення автономії України як законодавчого акту без згоди і до скликання російських Установчих Зборів“. При нарадах і бесідах з відповідальними українськими групами виявилось, що тепер Український Конгрес не має на думці оповіщати автономію України як довершеного факту або постанови, що має всю силу закона. Але Український Конгрес може звичайно постановити домагатися на Установчих Зборах автономії України

або постановити, що йдучи непоборно і непохитно до української автономії, Українці мають тепер в межах можливих здійснити в життю елементи тої автономії. Так само український з'їзд може уважати за необхідне скликати всеукраїнський територіальний конгрес з представників всіх народностей, що живуть на просторі української етнографічної території, та вирішити для затвердження на російських установчих зборах проєкт автономії України. Всі ті рішення не повинні нікого лякати, бо очевидно, що ми всі мислимо автономію України як таку форму державного життя українського народу, коли ні його ні якого іншого народу справи без його і без них не будуть рішати ся, коли нічі права не будуть порушені, коли до господарювання будуть допущені всі ті, що в українським господарстві працюють. Ясно, що перевага буде в автономній Україні на боці народу українського, але треба звернути увагу на те, що в наших програмових заявах зараз же за домаганням українському народові вузького його права на його землі йде невідмінно постулат про забезпечення, про гарантію прав національних меншостей, про волю і силу і закон для кожного народу, що проживає разом з нами на Україні“.

Північно-західна Україна.

(Продовженне)*

Переходячи до низшого шкільництва, мусимо зазначити, що нам не вдало ся роздобути дат для поодиноких частин російських губерній, котрі входять в область північно-західної України й прийшло ся вдоволити ся сумаричними даними про цілі губернії. Одначе се не перешкодить нам до осягнення вірних вислідів в обчисленнях, бо звичайно різниці поміж поодинокими повітами одної й тої самої губернії бувають невеликі та в кожному разі не такі значні, щоб могли спричинити помилки при обчислюванні пересічних відсотних даних і для частин. Низших шкіл всіх типів по даним з 1912/13 р. було:

в губернії	число низших шкіл
Городненський	1875
Минський	2190
Холмський	813
Волинський	2395

Розділивши низші школи на простір і населення дотичних губерній, побачимо, що одна школа припадала:

в області	на км ² простору;	на душ населення:
на Підляшю	20.6	1092
„ Полісью	41.7	1385
„ Холмщині	16.6	1338
„ Волині	29.9	1749

Виходить, що з огляду на простір низші школи найгустіше розміщені в Холмщині, найрідше на Полісью (Пинщині); з огляду на число населення найліпше забезпечене школами Підляше, найгірше Волинь. В цілій північно-західній Україні під російським пануванням одна низша школа приходить переєчно на 29.5 км² простору або на 1425 душ населення.

В Галичині в 1911/12 р. було 6077 народніх шкіл. Тут одна народня школа приходить на 12.9 км² простору або на 1321 душ населення. У відношенню до населення виходила б різниця ненадто велика; та треба звернути на те увагу, що в північно-західній Україні низші школи майже всі однокласові, коли в Галичині 2493 шкіл, себто 41% всіх істнучих шкіл, дво- і більше класові. Властива різниця виступить щойно тоді, коли візьмемо в рахубу число дітей, котрі користають зі шкільної науки.

Губернія	Число шкіл	Учеників	На 1 школу учеників
Городненська	1875	103.560	55
Минська	2190	138266	63
Холмська	813	?	?
Волинська	2395	147298	62

Як бачимо, в північно-західній Україні на одну школу приходить коло 60 учеників, що вже само вказує на однокласовий тип шкіл. В Галичині число учеників народніх шкіл ви-

* Пор. чч. 142, 143, 145 і 148.

носить 1,264.756, що дає на одну школу пересічно 208 учеників, себто $3\frac{1}{2}$ рази більше ніж за російською границею. Викладовою мовою в північно-західній Україні російський уряд назначив також і в народних школах московську мову, незрозумілу для місцевого населення; тому народні учителі силою обставин примушені там, всупереч законови, все-ж-таки при науді послуговувати ся здебільша українською мовою. В Галичині народних шкіл з українською викладовою мовою є 2545. У відношенню до населення одна українська народня школа приходить тут на 1513 Українців, одна польська на 1081 Поляків. Коли тому брати сам український елемент на увагу, то випосаженне його на полі народнього шкільництва виходило-б в Галичині навіть гіршим ніж у північно-західній Україні під російським пануванням. При порівнюванні українського шкільництва в Галичині з польським треба ще тямити, що народні школи з українською викладовою мовою переважно однокласові; зі загального числа 2493 більше-класових шкіл тільки дуже невеликий відсоток приходить на українські. Таким чином український народ покривджений також і на полі низшого шкільництва, хоч не так вже діймаючи та ярко, як в області вищого й середнього. Не завадить згадати, що із 25 громад, в котрих в 1913 р. ще не було зорганізованої народньої школи, 22 громади припадає на східну, українську частину Галичини.

Успіхи шкільної науки та перш усього наслідки шкільної політики даного уряду найкраще слідні на статистиці грамотности. Тому мусимо кинути оком і на той бік справи. По даним з переписи в 1897 р. грамотність на північно-західній Україні представляєть ся ось як:

На 100 душ населення було неграмотних

Область	загалом			по відчисленню дітей нижше 9 літ	
	мушчин	жінок	разом	разом	мушчин
Укр. Підляше	61.6	80.4	70.8	62	50
Західне Полісе	74.6	89.9	82.2	76	66
Холмщина	67.6	81.0	72.7	65	60
Волинь	75.6	90.2	82.8	77	67
На цілій північно-західній Україні	71.4	87.0	79.0	70	61

З тих даних особливо важні два останні ряди чисел, бо-ж очевидна річ, що дітей до менш-більш 6-го року життя годі числити до неграмотних у властивім зрозумінню того слова. Пересуваючи границю на 9-ий рік життя, беремо за початок науки у початкових школах можливо найцізнійший вік. Та не дивлячи ся на се, виходять ще застрашаючи великі відсотки неграмотних. Особливо кидаєть ся в очі велика різниця в провіді між мушчинами й жінками. На 10 грамотних жінок приходить у грамотних мушчин у Холмщині 15, на Підляшю 20, на Волині й Полісею аж 25. Се наслідком того, що при недостатці шкільного примусу в російській державі населенне посилає до народніх шкіл головно хлопців, задержуючи дівчат вдома, до обслуги в господарстві. Диспропорція між все-ж-таки відносно доволі значним числом народніх шкіл і високим відсотком неграмотности характеризує, як не можна ліпше, правдиву вартість тих шкіл. Се в більшій половині т. зв. церковно-приходські школи, в котрих вчать люде без відповідного підготування і без потрібного знання. До того обовязкова наука на незрозумілій для місцевого населення московській мові й переслідуванне українського письменства спричинює, що ученики не виносять зі школи навіть тої невеличкої користі, яку при даних обставинах все-таки могли-б винести, й по двох-трьох роках по скінченню школи стають знову неграмотними. І тільки цілковита байдужність російського правління для справи народньої освіти в сполуді з фанатичним гнобленням всіх прояв української національности могли довести до таких просто страшних вислідів, як 90.2% неграмотних жінок або 77% загалом неграмотних (вже по відчисленню дітей нижше 9 літ) на Волині й то саме на тій землі, котра в XVI і XVII в. вела перід в просвітнім руху цілої України. Що все-ж-таки північно-західна Україна не є таким то відсталім, некультурним краєм російської держави, а тільки жертвою загально-російської системи, на російським ґрунті зовсім нормальною про-

явою, на се доказом статистика освіти в інших частинах держави. Полишаючи на боці всі закавказькі, середньо й північно-азійської території, беручи тільки саму т. зв. корінну європейську Росію (без Польщі й Фінляндії), находимо ось які дані:

На 100 душ населення було неграмотних

Область Європейська Росія (без Польщі й Фінляндії)	загалом			по відчисленню дітей нижше 9 літ	
	мушчин	жінок	разом	разом	мушчин
	67.4	86.3	77.1	70	57

Виходить, що із чотирьох областей, на котрі ділить ся північно-західна Україна, дві західні, себто Холмщина й Підляше, під оглядом освіти стоять вище ніж пересіч європейської Росії, дві східні, Полісе і Волинь, дещо низше. Відсоток неграмотних мушчин і жінок (по відчисленню дітей нижше 9 літ) на північно-західній Україні зовсім такий самий, як і в цілій європейській Росії. Не завадить згадати, що справа просвіти на розгляданій нами території стоїть ненайгірше і в порівнянню до деяких інших європейських земель; що між європейськими державами є деякі, де просвітні відносини представляють ся ще сумнійше. Так напр. в Румунії при обчисленню в 1899 р. по виділенню дітей до 7 літ життя найдено 78% неграмотних (67% мушчин і 89% жінок). В Сербії на основі обчислень з 1900 р. було серед населення, старшого ніж 6 літ, 79% неграмотних (66% мушчин і 93% жінок). Навіть в західній Європі находимо державу з низшим рівнем загальної освіти ніж населенне згаданих українських земель: при списі в 1900 р. найдено в Португалії між населенням, старшим ніж 7 літ, 74% неграмотних (63% мушчин і 82% жінок). У всіх тих державах замічуємо так само, як на Україні, велику різницю щодо грамотности між мушчинами й жінками в некористь жінок. Мало-що краще ніж на північно-західній Україні представляєть ся справа грамотности населення в Болгарії, де обчислення з 1905 р. по відшибненню 0—6 літніх виказали 65% неграмотних, і в Еспанії (в 1900 р. 64% неграмотних).

Зовсім неліпше, навпаки навіть гірше ніж на північно-західній Україні, представляєть ся справа освіти між українським населенням в Галичині. Для порівняння беремо дати з переписи в 1900 р., як менш-більше співчасні з часом російської переписи 1897 р. Загальне число неграмотних по відшибненню дітей нижше 10 літ виносило тоді в Галичині 56.0%, отже більше ніж половину населення; з того було неграмотних мушчин 51.8%, жінок 60.0%. Сі дати відносять ся до цілого населення Галичини, отже Українців, Поляків, Жидів і Німців-колоністів. Статистичні публікації про обчислення неграмотних по народностям не подають дат окремо для Галичини, тільки разом для карпатської групи австрійських країв, себто для Галичини й Буковини спільно. Не зважаючи на се, можемо наведені там відсотні дані прийняти й для самої Галичини без жаху перед помилкою, бо ступінь грамотности на Буковині майже такий самий, що й в Галичині, а при відносно невеликім числі населення Буковини, котре виносить $\frac{1}{10}$ населення Галичини, дрібна надвижка неграмотних на Буковині не може замітно обтяжити галицького конта. І от статистичні обчислення на основі переписи в 1900 р., виказують між українським населенням Галичини (з Буковиною) вище 10 літ 77.2% неграмотних; з того 70.8% мушчин і 83.7% жінок. Порівнюючи ті числа з відсотковими даними про неграмотних в північно-західній Україні, бачимо, що надвижка в некористь Галичини неграмотних загалом виносить 7.2%, а неграмотних мушчин 9.8%. Проява незвичайно сумна для краю, в котрім вже від 30 літ існував шкільний примус. Вона пояснюєть ся обставинами, на котрі ми вище вказали: нерівномірним розділом шкіл і ще більш клас на обидві половини краю, українську й польську, великим ще донедавна саме у східній, українській часті краю числом громад без зорганізованих шкіл або з т. зв. „нечинними“ школами, насаджуванням шкіл з польською викладовою мовою по українських громадах в цілях, які з просвітою не мають нічого спільного. Ціла управа шкільництва в Галичині спочиває в руках польської Шкільної краєвої Ради й на неї в першій лінії спадає відповідальність за сей сумний стан грамотности. Правда, в останнім

десятиліттю відносини дещо поправили ся і статистичні дані з 1910 р. виказують між населенням Галичини вище 10 літ вже тільки 40·6% неграмотних (36·3% мушці, 44·7% жінок). Серед українського населення відсоток неграмотних спав на 61·0%, з того неграмотних мушці 53·4%, жінок 68·7%. Таким чином число всіх неграмотних у Галичині за десятиліття 1900—1910 зменшило ся о 15·4%, число неграмотних Українців о 16·2%. Все-ж-таки Галичині ще дуже далеко до того рівня народньої освіти, яку бачимо напр. в судетській групі австрійських країв (Чехії, Моравії і Шлезьку), де по даним з 1910 р. було тільки 2·4% неграмотних! *Мирон Кордуба.*

Вісти.

Українська воєнна округа. „Русское Слово“ з дня 5 квітня (23 марта) подає телеграму П. Т. А. з Києва такого змісту: Видано приказ по арміях про перемінну київської воєнної округи на українську воєнну округу (До української воєнної округи належать отці українські губернії: київська, волинська, подільська, харківська, чернігівська, полтавська й курська).

Величня українська маніфестація у Києві. „Утро Росії“ з дня 3 квітня (21 марта) подає телеграму П. Т. А. з Києва під датою 19 марта такого змісту: Відбула ся українська маніфестація при участі коло 100.000 люда. При безперестанних звуках військових оркестр маніфестанти зі сотнями з прапорами, на яких були написи „Вільна Україна“ й ин., дефілювали по головних улицах. З ініціативи команди української воєнної округи у Володимирьськ соборі відправлено богослуження в пам'ять Шевченка. На площі перед собором св. Софії відслужено літію по Шевченкові, а потім відбув ся урочистий перегляд військ (парада) й загально-українське віче.

Те саме число „Утра Росії“ містить ще другу телеграму про українську маніфестацію в Києві від власного кореспондента такого змісту: Відбула ся українська маніфестація. Українці, серед яких було багато військ, а також учителів і учеників військових шкіл, перейшли з оркестрами від Володимирьського собора через Хрещатик на площу св. Софії й тут перед пам'ятником Богдана Хмельницького духовенство відправило літію по Шевченкові. По літії говорили ся промови.

Докладнійший опис українських маніфестацій у Києві знаходимо в „Руск-ім Слов-і“ з дня 3 квітня (21 марта) в телеграмі з Києва: Вчора, 19 марта, відбула ся українська маніфестація. Безконечні процесії салдатів, учнів, селян і робітників під звуки українських гимнів, маршів і марселези дефілювали з українськими прапорами перед міською радою (на Хрещатику). Багато маніфестантів було одітих у національні костюми. На переману з музикою розносили ся співи українських пісень. Визначала ся група артистів українського театру Садовського, яка імпровізувала старинне козацьке військо. На таблицях найбільше виділо написів з домаганням автономії України, гетьмана й федеративної республіки. Перед міською радою величезний тисячоголосий хор відспівав „Заповіт“ Шевченка й український народній гимн „Ще не вмерла Україна“. По ява на бальконі міської ради „українського батька“—проф. М. Грушевського, якого внесено туди на руках, викликала величезну овацію. Від думи маніфестанти перейшли на площу св. Софії й до пам'ятника Богдана Хмельницького. В руді Богдана Хмельницького разом з булавою розвивав ся український національний прапор з написом „Нехай живе вільна Україна!“ Коло пам'ятника відбуло ся величезне віче. Промовці говорили виключно українською мовою про нові перспективи, які відкривають ся для України.

Орган „Центральної Української Ради“ у Києві. „Рѣчь“ з дня 4 квітня (22 марта) в телеграмі з Києва подає: Вий-

шли „Вісти з Центральної Української Ради в Києві. Видає редакційний комітет Ради.

Затвердження Д. Дорошенка. „Кіевская Мысль“ з дня 7 квітня (25 марта) подає: Товариш міністра внутр. справ Щепкин повідомив київського губерньського комісара про затвердження тимчасовим правительством Дмитра Дорошенка на посаді помічника комісара й на правах віце-губернатора.

Микола Василенко — попечителем київської шкільної округи. „Утро Росії“ з дня 11 квітня (25 марта) в телеграмі з Києва повідомляє: Попечителем київської шкільної округи (губернії: київська, подільська, волинська, холмська, полтавська, чернігівська) іменовано Українця Миколу Василенка, відомого в краю громадського діяча та члена центрального комітету партії народньої волі (кадетів). В 1909 р. Василенко став доцентом у київськй університеті на кафедрі російської історії, одначе не читав лекцій наслідком заборони попечителя округи. В 1908 р. Василенко відбував 9 тимсячну кару в „Хрестах“, засуджений по 129 ст. як редактор „Кіевск-их Отклик-ів“. Василенко є автором великої праці по історії України. Василенко заявив кореспондентови „Утра Росії“, що міністер народньої освіти Мануїлов поручив йому разом з місцевими педагогами розробити програму заведення української мови в школах. (До попечителя шкільної округи належать всі шкільні справи — з вищими школами включно).

В „Кіевск-ій Мысли“ знаходимо такі думки Василенка про його задачі в справі українізації школи: „Коли А. Мануїлов запропонував мені посаду куратора київської наукової округи, я згодив ся, бо уважаю потрібним підтримувати правительством не лише словом, а й ділом. Вибір А. Мануїлова я поясню собі бажанням мати на посаді куратора місцеву людину, що знає край, його історію та взаємні відносини населення. Положення київського куратора тепер є трудним з огляду на національні питання. В справі українізації школи я цілком поділяю погляди В. Науменка, висловлені ним у його статті в 81 числі „Кіевск-ої Мысли“. В розмові зі мною А. Мануїлов доручив виробити разом з иншими педагогами програму уведення української мови в школи та приїхати з деякими з них після Великодня до Петрограду для обговорення справи в міністерстві. Міністер заявив, що приватні середні школи можна буде відкривати без перешкод і їм даватимуть повні права, коли їх програми будуть відповідати програмам, установленим для середніх шкіл. Що торкаєть ся зміни програми середніх шкіл у напрямі заведення навчання предметів, які відносять ся до України, то се питання не права, а факту й, коли такий проєкт розв'яжеть ся тут на місці, то я переконаний, що в засаді він не стріне опору в міністерстві. Питання про курси для підготовки учителів також має увійти в ту практичну програму, яку ми тут повинні намітити. Я чув, що в звязку з українізацією школи почала ся тривога між учителями. Ся тривога цілком безпідставна, бо на долю учителів звернуть особливу увагу. Міністерство народньої освіти висловило ся про необхідність стримати ся до кінця року від змін у шкільнім персоналї, — ся справа чисто педагогічна. — Завданням всіх педагогів, а зокрема моїм є улаштувати життє шкіл так, щоб можна було спокійно кінчити шкільний рік.“

Відкритте першої української гімназії у Києві. „Утро Росії“ з дня 3 квітня (21 марта) в телеграмі П. Т. А. повідомляє, що дня 19 марта відбуло ся урочисте відкритте першої української гімназії у Києві. По привітах діти відспівали „Ще не вмерла Україна“ й „Гей, не дивуйте“. Свято закінчило ся післянем привітних телеграм до міністра народньої освіти А. Мануїлова й до Родзянка. До гімназії приймають ся хлопців і дівчат.

— Про ту саму справу „Кіевская Мысль“ з 3 квітня (21 марта) доносить: 18 марта о 4-ій з половиною год. дня в локалі гімназії А. Жикуніної відбуло ся урочисте відкритте першої в Росії української гімназії. На відкритте зійшли ся українські громадські діячі, а також до

сотки дітей, будучих учеників першої національної української гімназії. З початку відправлено урочистий молебень, священник О. Погорілко правив в українській мові. Після молебня він з великим чуттям виголосив промову. Потім виступив цілий ряд промовців. Першу урочисту промову виголосив М. Грушевський. Потім промовляли І. Стещенко, директор гімназії Н. Холодний, закладник — уніятський священник О. Цегельський, член виконавчого комітету С. Єфремов та українська письменниця Старицька-Черняхівська. Присутні діти відспівали національний гімн „Ще не вмерла Україна“.

Зїзд українських педагогів. „Утро Росії“ з дня 5 квітня (23 марта) подає в телеграмі з Києва, що на 4-ий день Великодних свят скликано до Києва загально-український зїзд педагогів.

Письменник В. Винниченко у Києві. „Утро Росії“ з дня 7 квітня (25 марта) в телеграмі з Києва подає, що до Києва приїхав відомий український письменник В. Винниченко, під редакцією якого на днях вийде часопис української соціально-демократичної партії „Робітничий Голос“.

3 української преси в Києві. Таж „К. Мысль“ доносить: Вийшло перше число української газети „Вісти Української Центральної Ради в Києві“. В щоденній українській часописі „Нова Рада“ беруть участь: проф. М. Грушевський, О. Волошин, С. Єфремов, М. Загірня, О. Конор Вілинська, В. Леонтович, Хв. Матушевський, Н. Прокопович, Е. Чикаленко, Л. Яновська й інші.

3 організації Українців у Києві. „К. Мысль“ доносить: Українці, що спочивають ідеї об'єднання української жіночої праці, мали відбутися збори в 13 аудиторії університету. Головна Українська Студентська Рада міста Києва мала скликати віче українського студентства в залі Педагогічного Музею.

3 українських організацій у Києві. У „Кіев. Мысли“ з дня 7 квітня (25 марта) читаємо: Одним із осередків українського життя у Києві є Педагогічний Музей на В. Володимирській вул. В Музею містять ся головні українські інституції, як Центральна Українська Рада об'єднаних громадських організацій, українська військова організація і Головна Рада українського студентства. До Центральної Української Ради з усіх кінців Росії й України приходять багато телеграм і писем з привітаннями Ради. Ріжні провінційальні українські організації присилають до Києва своїх представників зі звітними до Центральної Ради. Організують ся ріжнородні українські політичні й культурні товариства.

25 марта відбули ся у Києві збори: всіх українських робітничих організацій міста Києва в „Інтимному Театрі“; представників усіх українських організацій в середніх школах — в „Комерційному Інституті“; збори юнкерів-Українців в IX-тій залі університету; збори українського Товариства шкільної освіти в помешканню клубу „Родина“.

Питання федерації на краєвм зїзді партії народної волі в Києві. „Кіевская Мысль“ з 3 квітня (21 марта) пише про краєвий зїзд партії народної волі: Другий день зїзду відбув ся в будинку міської думи. Засідання почало ся магіфестацією українських організацій. Настрій вулиці переніс ся до залі. Голова Д. Григорович Барський повідомив про те, що місто шанує пам'ять Т. Шевченка, й запропонував ушанувати пам'ять українського поета встановленням. Ділова частина засідання почала ся рефератом Л. Чолганського в справі децентралізації державної влади. „Мені — казав Чолганський — доводить ся почати свій відчит про автономію та федерацію в той момент, коли за стїнами сеї залі відбуваєть ся величя і гарна картина прояву національної свідомости. Хай живе вільна Україна! Хай живуть усі вільні народи, зєднавши ся у великій вільній російській державі! (оплески). Переходячи до основних пунктів свого відчиту, Чолганський спинив ся детально на виясненню до-

датних ознак децентралізації державної влади, що забезпечує інтереси справжнього народоправства. Якби демократично не була уладжена центральна власть, всеж вона буде далека від специфічних краєвих та обласних інтересів населення. Потім Чолганський спинив ся на справі форм обласної децентралізації, автономії й федеративного ладу та заявив, що він особисто стоїть за федерацією. Історія федеративних держав показує, — зазначив референт, — що при сїм державнім устрою населення дістає найповніше задоволення своїх культурних потреб і тому утворюєть ся особливо міцна організація цілої держави. Федеративний устрій надаєть ся особливо для Росії з її пестрим національним складом населення. Наприкінці референт зазначив, що особисто він уявляє собі Росію федеративною демократичною республікою з національними автономіями, — сполученими державами великої російської республіки й від імени комітету пропонує признати необхідність широкої децентралізації державної влади в Росії та поставлення сеї справи під ухвалу установчих зборів.

Реферат викликав палкі дебати. Засада реферату про необхідність широкої децентралізації державної влади, без конкретизування її, не викликала в ґрунтї річи жадних суперечок. Промовці, що виступили як опоненти (Левицький, Жолткевич, Бутенко, Крупнов та інші), зазначили лише, що передчасно розв'язувати питання про те, в якій формі має виявитися ся децентралізація. Передусім треба зміцнити загальні права горожанина, бо питанням нинішнього дня є скріплення нового ладу. В оборону засад реферату виголосив велику промову Н. Василенко, який, покликаючи ся на історію, доказував необхідність найширшої децентралізації державної влади на основах федеративного устрою майбутньої демократичної республіки, при яким кожний нарід зможе вільно самоозначити ся, усвідомити свою індивідуальність. Лише такий устрій державного життя викличе всі творчі сили народів на шлях вільного творення культури великої держави. Палку промову проти політики повільности виголосив Ф. Штейнгель. Після дебати збори приймають основну тезу, поставлену комітетом, про признання необхідности широкої децентралізації державної влади в Росії, не рїшаючи наперед форм децентралізації.

Потім переведено вибори делегатів на загально-російський партійний зїзд, який мав відбутися 25 марта в Петрограді. Вибрали Григоровича-Барського, Штайнгеля, Василенка, Виховського, Косинського, Чолганського, Бутенка й Крупнова.

Київські надети й автономія. Як доносить „Рѣчь“ з дня 4 квітня (22 марта), у Києві відбуло ся засідання місцевого комітету партії народної свободи, на яким постановлено скликати краєвий зїзд, котрий мав би застановити ся між ин. над питанням автономії й федерації.

Українські зїзди. „Рѣчь“ з дня 5 квітня (23 марта) в телеграмі з Києва подає, що в квітні скликають ся до Києва загально-український національний зїзд, а після Великодня — загально-український зїзд соціалдемократів.

Зїзд Товариства Українських Поступовців. „Русское Слово“ з дня 11 квітня (29 марта) в телеграмах із Києва повідомляє: Відбув ся перший раз легально численний зїзд Товариства Українських Поступовців. На зїзд прибуло багато представників з українських сіл і міст, а також з Петрограду, Москви й Чорноморщини. Зїзд ухвалив широко розвинути свою програму щодо автономії, федералізму й народоправства та відповідно до сього прийняв нову назву „Союз Українських Автономістів-Федералістів“. Далше зїзд постановив відразу всіма силами та способами здійснювати автономію України й вибрав комісію, яка має розробити й уложити проєкт автономії України. Вкінці зїзд признав необхідним відразу робити заходи в цілі знаціоналізування всіх громадських інституцій на Україні. Проводив на зїзді проф. М. Грушевський.

„Утро Росії“ з дня 11 квітня (29 марта) в телеграмі з Києва потверджує постанову зїзду всіма силами та способами працювати для переведення в життя автономії України, яку мають остаточно установити установчі збори.

В київськiм повітовiм земствi. „Утро Росії“ з дня 11 квітня (29 марта) в телеграмі з Києва повідомляє: Почали ся надзвичайні збори київського повітового земства під проводом бар. Штейнгеля (бувшого члена „Української Громади“ в 1-шій Думі). Зібрані окликами „ура!“ та співом „марсилези“ витали новий державний лад. Гласний Демченко робить заяву, що всі попередні члени земства складають свої мандати (реакціонери—обрусителі). Збори прийняли резолюцію з висловами осуду для попереднього складу земства та його керманічів і спочуття їм яко жертвам старого режиму.

З „Нової Ради“ з ч. 4 з 13 квітня приводить „Діло“ зміст вступної статі з приводу програми Мілюкова. Редакція „Нової Ради“ заявляє ся проти заборчих плянів Мілюкова. Мілюков хоче злуки всіх українських земель в одну цілість. „Нова Рада“ заперічує, що не питаючи закордонних Українців, не можна рішати про них.

В иншій статі „Царь чи республика“ оповідає Хв. Матушевський коротенько політику російських царів супротив України й кличе до народу: Невже ти, український народе, знаючи отсі кривди, які ти за 250 літ витерпів, знову захочеш свою голову у московське ярмо всунути? Невже ти захочеш царя вернути? Адже сей царь не твій і ніколи твоїм не був. Народ український ніколи над собою царя не мав, бо Україна споконвіку була демократичною республікою.

Вістки „Нової Ради“. За „Ділом“ подаємо отсі вістки, взяті з „Нової Ради“.

Воєнний міністер у київськiм Виконавчiм Комітеті. Вчора на засіданні Виконавчого Комітету обіданих громадських організацій м. Києва прибув воєнний міністер О. І. Гучков. Голова комітету привітав міністра й висловив радість бачити представника того уряду, котрий має зміцнити в Росії основи волі й рівности громадської.

Від імени Українців промовляв барон Ф. Р. Штейнгель: Я тільки що прибув сюди з першого українського конгресу, де мав честь бути обраним товаришем голови. Представники українського народу зібрани ся сьогодні, щоб обміркувати питання про українську автономію в згоді з принципом перестроєння Росії на основах федералізму. Витаючи в вашій особі, Олександрі Івановичу, представника нового уряду, я дозволю собі висловити певність, що давніше — мрія, а тепер домагання українського народу — автономія України — знайде своє справедливе рішення на Установчих Зборах. Ми віримо, що нова Росія, новий її уряд підуть назустріч тому домаганню українського народу, котре разом з тим має нести добро й для інших народів Росії“.

О. І. Гучков, відповідаючи Ф. Р. Штейнгелеви, сказав: „Звичайно за рішення Установчих Зборів я тут ручити не можу, але я твердо вірю, що всі в Росії прийдуть до тої думки, що єдиний державний організм справді найкраще буде працювати при гармонії й згоді складових частей, які матимуть певну міру самоврядування“.

На прощання голова комітету М. Ф. Страдомський просив О. І. Гучкова переказати урядови все те, що тут говорило ся, і прийняти до відома, що Київ вірний новому ладови.

Серед українського війська у Києві. Від Військового Клубу: Рада Товариства Українського Військового Клубу імени гетьмана Полуботка в Києві уладжує поминки по померлих українських діячах і письменниках на гробках Байкового кладовища. Наш святий обовязок згадати і помянути тих людей, які в тяжкі часи неволі на Україні були борцями за її волю. Рада Клубу запрошує всіх членів Клубу прибути о 2 годині дня 9 квітня на Байкове кладовище на цвинтарь коло церкви, де відбудеть ся літія, а потім віче.

Рада Українського Військового Товариства імени Полуботка в Києві на підставі § 17 свого статуту призначає збори усіх рекомендаційних комітетів на неділю 9 квітня о 3 годині вечер в XIV аудиторії університету. Збори відложіні до неділі з огляду на український національний конгрес.

Жертва на Український Національний Фонд. Салдати Українці муз. команди 46 піхотного дніпровського полку зібрани на Український Національний Фонд 45 карб. 45 коп.

Віче українських робітників. У Харкові в театрі „Маяк“ відбуло ся віче українських робітників, селян і жовнірів. На віче всього прибуло 500—600 чоловік. На вічу прийнято всіма таку резолюцію, запропоновану Укр. С.-Д.: Укр. робітники, селяне й жовніри м. Харкова, зібравши ся на віче через Раду робітничих і салдатських депутатів м. Харкова, витають робітництво всієї Росії з перемогою над царським правительством і надіють ся, що робітники матимуть силу закріпити за собою і збільшити революційні завоювання. Робітники вимагають, щоб тепер вже всі громадські й державні установи на Україні, як по городах, так і по селах, негайно зукраїнізовано й щоб національний гнет над українським народом негайно знищено.

Т-во „Просвіта“. У Переяславі на Полтавщині заклало ся т-во „Просвіта“. Гурток молоді середніх шкіл улаштує 22-го квітня (день визволення Т. Шевченка з кріпацтва) — Шевченківське свято.

Українська мова в урядуванні. В Ольгополі кооперативний відділ земської управи веде офіційні зносини українською мовою. Місцеві українські кооператори мають видавати популярну газету „Народні Бажання“.

Українське віче. У Полтаві відбуло ся велике українське віче, скликане Спільною Радою українських поступових партій. Від Спільної Ради виступали такі промовці: Д. Свєхотов, Г. Коваленко, К. Товкач, В. Андрієвський, М. Ковалевський і з привітанням від ростовських Українців Орел і від Галичини п. Прийма. Промовців дуже витали. Після промов хор співав „Заповіт“ і „Ще не вмерла Україна“.

Українські маніфестації. У м. Рохмистрівка черкавського повіту на другий день Великодня відбула ся українська маніфестація, в якій приймало участь і село Мелниківка. Після панахиди по Т. Шевченку похід з хором на чолі, з червоними і жовтоблакитними прапорами посунув на поле назустріч Мелниківцям. По дорозі хор співав „Ще не вмерла Україна“, „Заповіт“, „Похоронний марш“. Зустрівши Мелниківців, похід повернув до волости, де відбуло ся віче. Після проголошеного клича „Хай живе федеративна демократична республіка й вільна Україна в ній“ і гучного „Слава“ хор проспівав український гимн. В маніфестації діяльну участь приймали: гурток українських соц.-революціонерів і гурток аматорів драматичного мистецтва. — Відбули ся маніфестації в м. Борзні на Чернігівщині, в с. Кладьковка, борзенького повіту, під час якої на користь осирочених родин борців за волю зібрано 86 рублів 70 коп.

Організація. В Крем'янці сими днями відбудеть ся зібрання Українців. Намічені такі питання: обіднання українського народу й повна автономія. Буде прочитаний доклад на тему: короткий історичний огляд політичного руху на Україні. Є думка ознайомити з сучасним становищем України після революції, а також заснувати в м. Крем'янці читальні й бібліотеки.

Українці з Ростова. До Катеринослава приїздив представник українських організацій з Ростова. Він на зборах Ради „Просвіти“ зробив доклад про працю українських організацій у Ростові. Члени Ради дали йому відповідні відомости про катеринославське життя. Ухвалено надалі підтримувати постійні звязки з Ростовом і дати місце у „Вістнику Просвіти“ відомостям, які надсилатимуть ростовські земляки.

Т-во „Просвіта“. В м. Городні (на Чернігівщині) в помешканню Народнього Дому відбуло ся українське зібрання,

на яким постановили відкрити у себе т-во „Просвіта“. Відразу записало ся 87 членів. За голову Ради „Просвіти“ обрано І. І. Мілоченка. На зібранні також постановлено на всеукраїнський конгрес у Києві послати І. І. Мохнатка і О. Г. Сілера.

Т-во „Рідна Школа“. Серед харківських Українців заступало ся т-во під назвою „Рідна Школа“, яке буде розробляти питання, звязані з націоналізацією виховання й вчення на Україні.

Присяга рідною мовою. В Катеринославі у Стрітенській церкві Українці приймали присягу на українській мові.

Українське віче. В Одесі відбуло ся „Українське Віче“, на яким робили доклади С. Шелухін, В. Чеховський, В. Голубович та інші, освітлюючи теперішні питання українського життя.

Віче салдатів-Українців. У Катеринославі відбуло ся віче салдатів-Українців 228 піхотного полку. Промовляли головним чином саміж салдати — дд. Швець, Хведорченко, Боровський з 271 — дд. Рудичев та Лисиченко. Під час віча прибули представники Українського Об'єднаного Комітету — В. Благонядожин, Л. Черниця та К. Зубковський. Найбільше вони говорили про те, що треба всім Українцям об'єднати ся в комітет і одноставно вимагати народоправної федеративної республіки й національно-територіальної автономії України. Потім промовці закликали салдатів дбати, щоб була дисципліна, слухняність у війську, щоб можна було швидше подолати ворогів. В кінці віча вибрано було полкову українську Раду на чолі з полковником Петровим. У полкову Раду увійшли представники ротних рад.

Представники від Українців. Губернський Виконавчий Комітет у Катеринославі ухвалив прийняти в свій склад двох представників місцевих українських організацій. Число гласних міської думи також ухвалено збільшити представниками від громадських організацій і тих груп людности, які ранійше у виборі гласних участі не брали. Українським організаціям дано право вибрати до Думи одного свого гласного. — З сею вісткою вичерпують ся вістки, виїняті в „Ділі“ з „Нової Ради“.

Українські полки. „Русское Слово“ з дня 10 квітня (28 марта) в телеграмі П. Т. А. з Києва подає: З головної квартири південно-західного фронту прийшов дозвіл на сформування з добровольців українських полків.

Проф. барон Б. Нольде товаришем міністра заграничних справ. Автор відомої наукової праці п. з. „Очерки русского государственного права“, проф. Б. Нольде, іменованій товаришем міністра заграничних справ. Се іменування для Українців тим цікаве, що Нольде у згаданій своїй праці розглядає переяславський договір як персональну унію України з Москвою. Дотичний розділ його праці є в перекладі на українську мову.

Виїзд депутатів Української Центральної Ради до Петрограду. „Кіевская Мысль“ з 6 квітня (24 марта) доносить: Сьогодні з Києва до Петрограду приїздить депутація Української Центральної Ради зєднаних громадянських організацій. Депутація запропонує тимчасовому правительству заявити в окремій декларації засадниче признание правительства права України на автономію.

Свято революції в Хвастові. „Кіевская Мысль“ з 6 квітня (24 марта) доносить з Хвастова: Свято революції 15 марта було величним народнім святом, на яке зійшло ся ціле містечко. Приїхало багато селян з околиці. Цілий день бадьорі промови, поклики до братерства й рівності та революційні пісні. Оркестра грає. Радісні урочисті обличчя, поцілулки, сльози радості. В святі беруть участь робітники всіх фабрик, залізниць, ученики й учителі, військові, духовенство, ціле населення. Багато червоних прапорів з відповідними написами віють у повітрі. Більшість жадання демократичної республіки. Християнське й ізраїльське духовенство править панахиди по убитих жертвах революції і виголошує многолітте російській державі й тимчасовому правительству. Нечитайло, Іваненко та Скалига виголосили промови в українській мові. Хай ніколи — говорили вони

— не поверне самовласть Миколи, агенти якого без жалю душили все чисте та світле. Цікава була промова робітника Сарницького, який докладно познайомив слухачів з ходом революційних подій, зі значінням Ради робітничих депутатів та її ролюю в дальшій праці для скріплення пошанованої нами волі. Не зважаючи на те, що в маніфестації взяло участь більше 10.000 горожан, порядок цілий час був взірцевий, його підтримувала Рада робітничих депутатів.

З Радомисля. „Кіевская Мысль“ з 6 квітня (24 марта) доносить з Радомисля: Міська дума постановила вітати Центральну Українську Раду, завести навчання української мови та історії в школах та відіслати в число гласних 16 членів виконавчого комітету.

Українська маніфестація в Ростові на Дону. „К. Мысль“ доносить з Ростова на Дону з 1 квітня (19 марта): Сьогодні відбула ся українська маніфестація. Посили прапори з написами: „Україна самостійна“, „Хай живе федеративна республіка“. Маніфестантам, як ішли з співом революційних пісень та оркестрою дуетої музики, не було видно кінця. З балькону гостинниці Сан Ремо маніфестантів вітав Грузин. Промовець кликав маніфестантів до збільшеної роботи для скликання установчих зборів і проголошення демократичної республіки. Промовця одушевлено вітали.

Українці на похоронах жертв революції в Петрограді. На величких похоронах жертв революції в Петрограді, як повідомляє „Русское Слово“ з дня 6 квітня (24 марта), взяла окрему участь також Українці зі своїми прапорами й оркестрою. На прапорах був портрет Шевченка.

Українець — товаришем міністра хліборобства. Між новоіменованими товаришами міністра хліборобства знаходимо імя А. Кулижнього, з фаху агронома-кооператора, Українця з Полтавщини. А. Кулижний в товаристві інших кооператорів з України, відбуваючи перед війною заграничну поїздку, вступав до Львова й тут знайомив ся з українським кооперативним рухом у Краєвім Ревізійнім Союзі.

За автономію України. „Утро Росії“ з дня 11 квітня (29 марта) в телеграмі з Елісаветграду на Херсонщині доносить, що відбув ся тут зїзд представників кооперативної організації елісаветградського повіту для організації відділу „Селянського Союзу“. Зїзд в рішучих словах висловив ся за єдністю тимчасової влади, а щодо політичного устрою за федеративною республікою й автономією України, бо тільки автономія забезпечує право України й інших народів на самоозначення.

Тимчасове правительство про вивезених з зайнятих країв. „Рѣчь“ з дня 4 квітня (22 марта) подає таку вістку: Тимчасове правительство, вислухавши представлень міністрів заграничних справ і хліборобства, сконстатувало, що в Росії знаходиться ся в тюрмах і на заслання дуже багато горожан ворожих держав, т. зв. цивільних полонених, яких наші війська забрали зі собою, відступаючи з зайнятих областей в 1914 і 1915 рр. Підставою для вивезення і полонення сих людей, була вірність їх державам. Уважаючи, що сеї обставини не можна поставити у вину згаданій категорії осіб і що се не могло бути підставою для виселення населення неприятельських місцевостей до Росії, тимчасове правительство постановило в визволити всіх, що позбавлені були свободи на означеній вище підставі, при йти їм з матеріальною помічю, а в цілі повороту їх до дому покликати спеціальну комісію з представників міністерств війни, справедливости, заграничних і внутрішніх справ. Ся комісія повинна розглянути справу про кожду особу окремо й рішити про можливість і умови повороту її до свого рідного краю.

Депутація „Центральної Української Ради“ у Петрограді. „Утро Росії“ з дня 7 квітня (25 марта) в телеграмі з Києва з дня 24 марта повідомляє: Завтра виїздить до Петрограду депутація „Центральної Української Ради“. Депутація зажадає, щоб правительство осібною декларацією принципіально признало право України на автономію.

„Русское Слово“ з дня 25 марта доносить, що згадана

депутатія буде також домагати ся іменування особного міністра для України, затвердження українського охоче-комонного полку, виточення слідства діячам організації „Прикарпатська Русь“, поліпшення долі закладників-Галичан і ин.

Українці про місце установчих зборів. В Росії ведеть ся тепер оживлена обміна думок про те, де мають бути установчі збори (конституанта): в Петрограді, чи Москві? „Русское Слово“ уладило в сій справі анкету. Серед видрукованих у числі з дня 7 квітня (25 марта) численних голосів різних публичних інституцій, громадських організацій і визначних діячів знаходимо також голос про ф. М. Грушевського, який заявив, що він і инші визначні українські діячі є за тим, щоб установчі збори відбули ся у Москві.

Посол Александров правительственным комісаром на катеринославську губернію. Відомий з виступів у Державній Думі в обороні Українців і української справи катеринославський посол до Думи Ол. Александров іменованій правительственным комісаром (революційним губернатором) на катеринославську губернію.

Відозва кременчузьких учителів. „Утро Росії“ з дня 10 квітня (28 марта) подає таку телеграму з Кременчуга: Союз учителів видав відозву на українській мові, в якій закликає військо стати в обороні „Руси“, котрій загрожує напад німецьких поневольників, що мріють про завоювання України, зайняте Риги й Петрограду, повернення старого ладу, поворот на престол Миколи, призначення німецьких міністрів і знищення всеї нашої свободи. Відозва закінчуєть ся покликком: „Ідїть на фронт! Вся нація в небезпеці. Боже, спаси Русь!“

Українські бандуристи про нерозумного царя Миколу. „Русское Слово“ з дня 11 квітня (29 марта) в телеграмі П. Т. А. з Харкова повідомляє: В багатьох селах харківської губернії появили ся бандуристи, які осівають революцію. Особливий успіх мають їх безконечні думи „Про того царя, про того Миколу, про того дурного, про того нерозумного.“

У Вільні відкрито литовську гімназію (приготовавча класа й I—VI кл.), на Холмщині не відкрито досі ніодної української народньої школи.

Конференція російських інородців у Москві відбула ся дня 17 марта, як доносить берлінська „Jüdische Rundschau“, на відповідальність котрої подаємо тут вістку про участь Українців у сій конференції і їх домагання. В конференції взяли участь представники Українців, Поляків, Литовців, Вірмен і Жидів. „Українці говорили про національно-культурну (!?) автономію в Росії й національно-політичну в Австрії та домагали ся, щоб школи на Україні зараз передано Українцям. Рівночасно відбула ся в Петрограді нарада соціалістичних партій інородців, в якій були заступлені литовські, українські й різні групи жидівських соціалістів.“

Проти посягання варшавської Державної Ради на українські землі. Народній Комітет у Львові на засіданню дня 23 квітня ухвалив оголосити таку заяву: „Народній Комітет протестує як найрішучійше проти змісту відозви польської Державної Ради у Варшаві з 16 с. м. до тимчасового російського правительства, котрою ся Рада як умову доброго сусідського пожиття польської держави з Росією ставить своє змагання до прилучення до польської держави етнографічних областей, що лежать між етнографічною Польщею і Росією, які давнійше входили в склад колишньої польської держави. — Уважаючи таке домагання польської Державної Ради за замах на національно-політичну самостійність непольських народів бувшої польської держави, передовсім Українців,

Народній Комітет таврує перед цілим світом сей завоєвницький характер політики польської Державної Ради, яка покликана до життя волею монархів Австро-Угорщини й Німеччини для надання правно-державних форм виключно етнографічним польським областям, визволенням згід російського панування, неперевівши ще сих реформ у життє, виступає з анексієними плянами супротив инших народів, як

Українці, Білоруси й Литовці, та бажає їм накинути польське панування.

Народній Комітет, уважаючи, що тільки самі російські Українці мають право рішати про свою державно-політичну будучину, заявляє, що зі свого боку доложить усіх заходів для поборовання польських анексієних плянів, і бачучи приклад безоглядного нищення українства в теперішній Холмщині, буде старати ся не допустити до того, щоб яка будь частина української землі увійшла в склад будучої польської держави.“

Парляментарна комісія Української Парляментарної Репрезентації у Відні видала в отсій справі такий комунікат: Парляментарна комісія Української Парляментарної Репрезентації на засіданню 21 с. м., в яким під проводом голови Романчука взяли участь Петрушевич, Лев Бачинський, Лагодинський, Трильовський, Евген Левицький, Цегельський і Сінгалевиц, рішила оголосити:

В заяві з 16 квітня с. р. польська Державна Рада висловила ся також про „краї, які лежать між етнографічною Польщею й Росією“, отже й про українські території, ставлячи умовою сусідських відносин Польщі до російської держави й полагодження старого спору між Польщею й Росією рішення про будучу державну приналежність тих нібито „здавна долею звязаних з Польщею“ країв в дусі державних інтересів незалежної Польщі. Сей вислів можна розуміти тільки як предложенне нового поділу української землі між Польщею й Росією.

Українська Парляментарна Репрезентація застерігаєть ся як найрішучійше проти всяких анексієних плянів Польщі щодо української землі, як також проти польської сміливости торгувати ся з якоюсь иншою державою за державну приналежність українських земель.

Тільки український народ, який ніколи не зрік ся права до повної державної самостійности України, управлений рішати про будучу долю тих українських областей.

Українська Парляментарна Репрезентація мусить також висловити своє особливе здивовання, що найвищий орган щойно проголошеної осередніми державами польської держави вже вважає за відповідне простягати свою руку по чуже добро й загрозувати свободі инших народів — Українців, Білорусів і Литовців, заки ще внутрішні відносини Польщі невяснені та свобода Польщі незабезпечена достаточно.

Сей вислів польської Державної Ради треба натаврувати яко крайно неполітичний визов Українців, особливо в хвилі, коли внутрішній переворот в Росії, теперішній національно-політичний рух на російській Україні і вже зроблені російським правительством уступки (українське шкільництво і т. д.) відкривають для українського народу нові вигляди.

Польська Державна Рада повинна би тим більше вистерігати ся такого вислову не на часі, — бо-ж українське населення Холмщини, яке тепер підлягає польській Державній Раді, видане на необмежену польонізацію, не маючи ані одної української школи, а навіть змоги слухати української церковної проповіді й української катехизації для дітей.

Україна й український рух у звязку з російською революцією. На сю тему мав виклад відомий політичний письменник Аксель Шмідт на східно-європейській вечірці дня 11 квітня, що знову була присвячена українській справі. Аксель Шмідт сягнув зразу до історії України й оповів, як українська київська держава, основана норманськими князями, упала під напором татарських орд. Опісля прийшли гіркі часи політичної й економічної залежности від Польщі, котрій припали українські землі. Референт згадав опісля за геройські бої українського народу під проводом запорозьких гетьманів за національну незалежність, досягнену вкінці за гетьмана Богдана Хмельницького, коли Україна прилучила ся до Московщини на підставі персональної унії й далекоїдучої краюї автономії включно з правом навязувати дипломатичні зносини з чужими державами незалежно

від московського правительства. Потім Шмідт представив підступний і хитрий спосіб поступовання московських царів, яким поволі позбавлено Українців прав і підчинено їх під російську управу.

Переходячи до подій революції в Росії, Аксель Шмідт висловив думку, що нікого не повинно збаламутити те, що хвилево нічого не чути про рух Українців скинути з себе московське ярмо. Історія першої і другої російської Думи, в котрих Українці мали поважні фракції, які заступилися за далекойдучою національною автономією України, велить сподіватися, що бажання Українців залунають голосно на установчих зборах, які незабаром мають скликати в Росії. Правительством Столиціна мусіло перед 10 літами хопитися державного замаху, октроювавши обмежене виборче право, щоб заглушити голос українського народу, що домагався своїх прав, потверджених урочисто царями (в переяславським договорі 1654 р.). Можна сподіватися, що під новим правительством, проголошеним в Росії, Українці так само, як інші поневолені народи Росії, перепнуть свою волю.

Потім присутні мали нагоду подивляти вироби української народної штуки. Були се деревляні різбарські вироби, гончарські вироби й вишивки, що їх виготовили полонені Українці в таборах Раштат, Зальцведель і Вецлар у Німеччині. Крім своєрідності й високого артистичного змісту, якими визначалися річі, присутні признали та хвалили також високу скінченість виконання. З багатьох боків висловлено бажання зробити українську народну штуку й домовий промисл доступними ширшій публіці в Німеччині й уладити виставу. Накінець вечора відспівала панна Анна Лютте Вуцка кілька українських народніх пісень почасті в українській, почасті в німецькій мові.

Війна й російська Україна. У дописи з Стокгольму п. з. „Київ у часі революції“ пише „Czas“ в ч. 188 з 23 квітня між иншим отсе про російських Українців: „Великий підем духа настав серед Українців, що прийняли революцію з запалом. На засіданню губерньського земства заявив їх представник, що Українці досі бажали побіди осередніх держав, але тепер цілим серцем бажують собі триумфу російського оружа й будуть боротися до останньої каплі крові.“

З білоруської преси. В 27. ч. „Гомана“ в статі „З огню в полонінь“ пише І. Мелешка, що по зайняттю Білорусинімецькими військами польські пани дуже переякалися, бо під Росією платили вони зовсім малі, в порівнанню з Росією, податки, а новий лад означав кінець усім привилеям і пануванню над білоруським народом. Та прийшла несподівано російська революція, упав цар і його правительством, а народ у Росії домагається відобрання двірських маєтків і розділу землі між тих, що оброблюють її своїми руками. І тепер поворот зайнятої білоруської території до Росії лякає польське панство ще більше. Сконстатувавши се, пише Мелешка: „Той факт, що як у новій Росії, так і при новім ладі в нашім краю не буде тутки гаразду польському панству, повинен остаточно повернути політику тутешніх польських кольоністів або в напрямі „анексії“ до Польського Королівства або в напрямі щирого краєвого становища. Треба сподіватися, що частина тутешніх Поляків, котрих ніщо не вяже з нашою землею, буде ще більше ніж досі підіймати гвалт, аби білорусько-литовські землі прилучено до Польщі. Одначе попри се краці й розумніші з тутешніх Поляків повинні зрозуміти, що з того гвалту не буде ніякої користі: смішно сподіватися, що об осередні держави проливали свою кров для поневолення нашого краю Польщею. І ті люде ранше чи пізніше вступлять на шлях, на котрий кличе їх громадська совість і свідомість своїх обовязків перед краєм, де вони живуть. Щоб тільки надумалися незапізно: бо наш народ ніколи не забуде, що в хвилю, коли важить ся доля Білоруси й Литви, тутешні Поляки не тільки не приложили руки для визволення рідного краю, а й кували кайдани для нього та для білоруського й литовського народу“. Не потреба й додавати, які вірні сі обставини й настрої в прилученню до західної України та її мук у теперішнє лихолітє.

В тій самій самій часописи в ч. 28 подає Лабуць „Вечірні думки“, з яких наведемо отсей уступ, котрий якби схоплений з життя сучасної Холмщини, Поліся чи Волині: „Побіч з заявами великих держав Польща, що немов вилуплюється з курячого яйця, „оголошує“ своїм жовтим дзьобом про свою задачу захопити наш край, про „польське оруже, що на все порішить справу Литви.“ З сею думкою „історичної місії“ польські агітатори при помочи деяких тутешніх мешканців польської культури та при помочи клеру ведуть страшенну агітацію, аби показати, що наш край „тяжить до Польщі.“ Недавно „Dziennik Wileński“ писав в однім зі своїх чисел, аби кождий, хто вміє хоч трохи читати й писати по польськи, їхав на село й учив польської мови, щоб, коли прийде пора, всіма голосами показати, що тут — „Польща“. Одначе ся несовісна робота не може перемінити долі нашого рідного краю. Колиб при визначуванню меж між Польщею та відвічними землями Великого Князівства Литовського вдалося Полякам урвати якийсь шматок, так і закінчила ся-б тим „історична місія“, а тоді польські агітатори, не маючи що більше тут робити, виїдуть від нас туди, звідки прийшли. Тоді тільки „тутешні Поляки“ зрозуміли-б змісл байки Крилова: „Свиня під віковим дубом“.

Справа федерації на зїзді партії народної волі. Першого дня нарад зїзду партії народної волі М. Кухаренко як представник Костроми вказав, що Українці не могли досі придучити ся до партії народної волі тому, що програма партії признавала такий державний уклад, котрий не міг вдоволювати Українців. Українці гаряче вітають пропозицію про зміну другого розділу партійної програми. Одиною до прийняття формою правління є без сумніву демократична республіка, але в такій широкій державі, як Росія, демократична республіка в її чистій формі не може існувати. В Росії повинна бути демократична федеративна республіка. Тільки така федеративна республіка може вдоволювати Українців. Він просив додати сей маленький додаток до слів: „демократична республіка“ слово: „федеративна“. (Посипалися оплески, сміх і оклики: „маленька!“)

У звязку з питанням про автономію пригадав М. Вінавер, що центральний комітет ухвалив утворити окрему комісію для оброблення питання краєвої автономії з тим, щоб її обговорити на найближшій зїзді. З огляду на те, що президент закликавав зосередити всю увагу на питанні про форму правління, щодо якого очевидно є повна згода.

При голосуванні серед бурливих оплесків односторонньо прийнято таку резолюцію, предложену Ф. Кокошкіним: „Росія повинна бути демократичною парламентарною республікою. Законодатна власть повинна належати до народнього представництва. На чолі виконавчої влади повинен стояти президент республіки, вибраний на означений реченець народнім представництвом, який управляв би при помочи відповідального перед народнім представництвом міністерства“.

Хоч, як виходить з отсей резолюції, внесенне Кухаренка безпосередно упало, посередно прийнято його. На пропозицію М. Мандельштама зїзд постановив просити центральний комітет представити на найближшій зїзд у звязку з питанням про федеративне правління реферат про однопалатну або двопалатну систему (Утро Росії, ч. 81, з 10 квітня-28 марта).

Установчі збори. Щодо установчих зборів тимчасове правительством ухвалило: 1) Уладити окрему нараду для виготовлення проекту статута виборів до установчих зборів у складі назначуваних правительством: предсідателя, його товаришів і назначуваних або закликаних членів; 2) у склад наради визначити спеціалістів по питанням державного права, представника статистичної науки й инших спеціалістів, закликати політичних і суспільних діячів, які представляють головні політичні й національно-політичні течії в Росії; 3) для початкового технічного оброблення приналежних до компетенції наради питань і для зложення остаточної редакції вироблюваних нею проектів зі складу наради творить ся редакційну комісію, вибрану народом з числа членів; 4) на-

Купуйте Памяткову Книжку Союзу визволення України —

500 стор. друку. Календарь на 1917 р. 103 ілюстрацій.

Ціна 2·50 К., для австрійських вояків і полонених-земляків 2 К. На пересилку долучати в обох разях 30 сот. Оправлений примірник о 1 кор. 20 сот. дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

рада має право вибирати в разі потреби інші комісії для оброблення окремих питань виборчого права; 5) нарада й її комісії мають право закликувати на свої засідання з правом дорадчого голочу спеціалістів; 6) реферати наради й додані до них проекти передає председатель наради тимчасовому правительству разом з поясненням пропозицій, на яких вони оперті; 7) в разі, як розійдуться члени наради в думках, як меншість, так і більшість її членів, має право жадати втягнення їх окремих думок до реферату для правительства.

Тимчасове правительтво про цілі війни. Тимчасове правительтво оголосило комунікат про цілі війни, в яким між иншим читаємо: Країна все ще лишається під ударом сильного ворога, що загорнув землі нашої держави й сьогодні в день народження нашої волі грозить нам новим рпачючим напором. Оборона за всяку ціну нашого власного рідного добра, увільнення країни від ворога, що вдерся в наші межі, се перша насущна задача наших вояків, що боронять волі народу. Полишаючи волі народу в тісній згоді з нашими союзниками остаточно порішити сі питання, звязані з весвітньою війною і її закінченням, тимчасове правительтво уважає своїм правом і обовязком зараз сьогодні заявити, що цілю вільної Росії не є панування над иншими народами й відібрання від них національного добра, не загарбання чужих територій, але утвердження тривкого мира на основах самоозначення народів. Російський народ не добивається своєї зовнішньої сили на рахунок инших народів, він не ставить своєю цілю нічийого поневолення і пониження.

З промови А. Керенського на Раді робітничих і салдатських депутатів бачимо, що вставка про відречення тимчасового правительтва від усяких завойовницьких плянів се його заслуга. Він сказав: „Завдяки тому, що я увійшов у склад тимчасового правительтва, на днях появляються документи в справі того, що Росія відмовляється від усяких завойовницьких змагань“ (Утро Росії, як вище).

Національне питання на конференції народніх соціалістів. По національному питанню конференція народніх соціалістів, що в суботу, 7 квітня, закінчила свою працю, вислухала рефератів Л. Козловського й А. Саліковського та ухвалила по них резолюцію, в якій признала всім без вийми національностям право на самоозначення. Конференція привитала правительственний акт про незалежність Польщі як такий, що відповідає державним інтересам Росії і разом з тим відкриває можливість і польському народови свобідно та самостійно означити своє державне існування. А що торкається тих національностей, які лишаються у складі російської держави і які покликані брати участь в утворенню великої російської республіки, то народньо-соціалістична партія думає, що інтереси окремих народів і добро цілості можна забезпечити тільки послідовним переведенням федеративного принципу в державній будові, яка в першу чергу повинна утворити умови свобідного національного розвитку в рамках широкій автономії (Утро Росії, те саме).

Невдоволення „Русск-их Вѣдомостей“. „Русскія Вѣдомости“ висловлюють здивування в справі претенсій делегата Садовського на українській конференції щодо меж будучої автономної України. Він домагається ся поведення західної границі через люблинську й городненську губернію, південно-східної через Кубань (Кавказ), північної через Припять, південної через Азовське й Чорне море, але без полудневої половини Криму. Цілий простір рівняв ся-б менше більше великості Німеччини. Його населення виносило в 1897 р.

30 мільонів, а тепер певно подвоїло ся. Вісім губерній було-б чисто українських, а до них прийшли-б часті вісьмох дальших областей з очевидною перевагою українського населення. На конференції виступив священник Левицький проти претенсій польської Державної Ради до земель з мішаним польським населенням і проти польських легіонів, котрі, як він сказав, вижидають комплікацій на Україні (Frankfurter Zeitung, ч. 119, вечірне видання з 1 мая).

Виказ жертв.

На волинські школи: Микола Білецький 34 К, Дм. Соколюк, хорун. 10 К, Меч. Чернітвна, нар. учит. 5 К, від дітвори шкільної 1 К.

По 4 К: Сан. хорунж. Цукраш З., одн. добр. Стадницький П., інфант. Жарський Волод. і одн. добр. Юрчук Семен і Окпш Михайло, інфант.

По 2 К: фельдв. Гіршман Г., псфірер Вайс, фельдв. Швеля К., фораб. Вичик Г., Гафнер Л., Лісецький Еміль, Джус Ю., Ксенюк Савка, Бартошик Микола, Каровець Т., Шупінський Я., Левицький, Бігун Микола, Сич Яків, Кожушко В.

По 1 К: одн. добр. Багнюк А., псфірер Ангерлер І., одн. добр. Ходоляк Ф. фораб.: Кобрин Василь, Пиріг П., Бородій П. — Ополч.: Малицький С., Романовський П., Дикій Гр., Бартошик Стефан, Савка Конст., Рудий І., Скворон П., Брукало Ф., Лагода І., Гнатюк Павло, Кней Григ., Фога Стеф., Котюк Т., Мацюра Я., Сетніцький З., Капелюсь С., Євус М., Квятковський Ф., Шелемей Я., Лісецький Франц, иуісф. Лішка П., Олійник К., Тусевич І., Петришин В., Гнатюк З., Стрілець Гр., Білик Дм., Лисецький І., Штибель Фил.

По 62 сот.: Зарівний С., ополч.

По 50 сот.: ополч.: Гринюк А., Смулка Ос., Дуль А., Жарський Юліан, Дикий Павло, Терех Грицько.

По 40 сот.: Жолкевський М., Балют К., Федейко Д., Шпіндель М., Вашків.

По 30 сот.: Пшибила К., Пелех І., Щитинський Т., Мілер Я., Царик К.

По 20 сот.: Вишньовський В., Шелемей Т., Монта І., Балаевич М., Турко М., Плезя Людв., Матвіїшин К., Хома Андрей, Пилипчук М., Дубецький Осип, Солома І., Загадий С., Стрілець Гриць, Скалецький, Мишок Д., Шопак Вавр.

По 10 сот.: Сенюк Груць, Бігун Стефан.

По 60 сот.: Іванчина Іван — разом 96·12 К, з того половина на волинські, а половина на львівські українські народні школи.

На народній фонд: Йос. Голумбевський 2 К, Ідод 2 К, Никотенко 1 К, Гандюк 1 К.

На бойовий фонд: Герасим Гайдар 20 К, Гриць Павлюк 10 К.

На цілі С. В. Укр.: Герасим Гайдар 5·75 К.

На фонд нац. оборони: Меч. Чернітвна 4 К.

На лектуру для полонених: Іван Кипріян 8 К, Антін Свердліковський 2 К.

Зміст: Ухвали Президії Союзу визволення України. — Ранок волі. — Українська маніфестація в Києві. — Коло Думи. — Полонений М. К.-ський. Дової смутку й сліз (вірш). — І. В. Павлюк. Про родинне виховання. — Всеукраїнський національний зїзд. — М. Кордуба. Північно-західна Україна (Продовження). — Вісти.